

NOVUM

Editie 41/3
Mei 2020

Recht op ziekenbezoek

*Over het huidige beleid, morele dilemma's en
juridische afdwingbaarheid*

*De civiele
procespositie
van kinderen (I)*

*Financiële
autonomie binnen
het Koninkrijk? (III)*

*Prof. Kinneging:
De intellectuele
houtworm*

41/3

 DRANKJE DOEN RELAXEN {COLLEGES}
 STAGE LOPEN UITGAAN
INTERNETTEN {STUDEREN} SPORTEN
 COMMISSIE BRALLEN CHILLEN
{LEZEN} FACEBOOKEN REIZEN
FIETSEN MUZIEK LUISTEREN
 FILM KIJKEN LUNCHEN UITSLAPEN
WERKGROEP VOLGEN TWITTEREN
{PLANNEN} GAMEN BIJBAANTJE
MINOR KIEZEN SHOPPEN
BAKKIE DOEN {LEREN} LINKEDINNEN
FEESTEN {AFSTUDEREN}

Je bent al druk genoeg!

Bestel jouw **samenvattingen**
van alle colleges en literatuur
op www.slimstuderen.nl

slim
studeren.nl

	Voorwoord	4
<i>Faculteit</i>	Update collegejaar 2020/2021	5
<i>Column</i>	Professor Kinneging - De intellectuele houtworm	6
<i>Verdieping</i>	De civiele procespositie van kinderen (I)	10
<i>Analyse</i>	Recht op ziekenbezoek	16
<i>Verdieping</i>	Financiële autonomie binnen het Koninkrijk? (III)	20
<i>Questionnaire</i>	Jannemieke Ouwerkerk	28

Jurian Bos
Hoofredacteur

Waarde lezer,

Na enkele weken van onzekerheid gloort er door de nieuwe maatregelen van het kabinet gelukkig weer hoop aan de horizon. Terrassen zullen binnenkort wederom bezet zijn, basisscholen openen weer hun deuren en een bezoek aan de kapper behoort inmiddels niet meer tot een ver verleden.

Ondanks het groeiende optimisme is er helaas nog een lange weg te gaan voordat onze samenleving weer op ‘de oude’ zal gaan lijken. Dit leidt bij sommigen tot onbegrip. Zogeheten ‘anti-lockdown’-demonstraties in Den Haag en het verbranden van zendmasten illustreren een onderbuikgevoel dat bij een bepaalde minderheid leeft. Ook vanuit een wat intellectuelere hoek bestaat weerstand tegen de ‘intelligente lockdown’. Verschillende filosofen en schrijvers hebben reeds hun vraagtekens geuit over de maatregelen. Ik vermoed dat Thomas Hobbes een *field day* zou hebben gehad bij het bestuderen van de politiek-filosofische dilemma’s die de coronacrisis met zich meebrengt.

Deze discussie lijkt echter onzinnig als men een blik op de huidige IC-bezetting werpt. Nog steeds vechten honderden coronapatiënten op de intensive care voor hun leven. Wat dat betreft lijken de ziekenhuizen zich in een parallele werkelijkheid te begeven.

Deze werkelijkheid komt in het geval van het recht op ziekenbezoek in botsing met de langzaam weer opstartende buitenwereld. Redacteur Rudolf Willem van Dam geeft in zijn artikel op uitstekende wijze de morele afwegingen achter het bezoekprotocol weer, en onderzoekt of het juridisch mogelijk zou zijn om het recht op bezoek af te dwingen door een vergelijking te maken met het bezoekrecht van gedetineerden.

Ook professor Kinneging bespreekt in zijn maandelijkse column een botsing van twee werkelijkheden. Hij bespreekt de opkomst van de ‘intellectuele houtworm’ die langzaam gaten in de fundering van de universiteit knaagt. Een verontrustende trend, over smaak valt zijns inziens immers wél te twisten.

Gastredacteur Rick Weijers debuteert met het eerste deel van zijn tweeluik over de civiele procespositie van kinderen. In hoeverre volstaat de huidige wet- en regelgeving op het gebied van de processuele onbekwaamheid van minderjarigen en welke voorstellen kunnen er ter verbetering gedaan worden?

Het langverwachte slot van het ‘magnum opus’ van redacteur Mahatma M. Martinus over de financiële autonomie binnen het Koninkrijk volgt hierna. Hij verkent hierin of verwezenlijking van het recht op onderwijs aan kan worden gemerkt als koninkrijksaangelegenheid.

In de questionnaire benoemt hoogleraar Europees Strafrecht Jannemieke Ouwerkerk haar motto: “Werken en feesten vormt schoone geesten.” Hopelijk komt feesten er snel weer van, er kan immers niet snel genoeg een einde komen aan deze haast onwerkelijke werkelijkheid.

Blijf gezond, en let goed op elkaar.

Ik wens u veel plezier met het lezen van dit nummer van NOVUM magazine. ●

Beste studenten,

Terwijl jullie allemaal nog heel druk zijn met het online onderwijs en tentamens in dit semester, moeten we met elkaar ook al vooruit kijken naar de start van het nieuwe studiejaar – het semester van september 2020 tot februari 2021. Het zijn onzekere tijden, maar één ding weten we zeker: ook in het nieuwe collegejaar kun je van ons onderwijs van hoge kwaliteit verwachten.

Hoe dat onderwijs er precies uit gaat zien, weten we nog niet. We zijn hierbij afhankelijk van de mogelijkheden die het RIVM en het kabinet ons bieden. Dat betekent dat we ons voorbereiden om ons onderwijs van september 2020 t/m januari 2021 grotendeels online aan te kunnen bieden en waar mogelijk weer in onze gebouwen. We houden daarbij rekening met alle scenario's en hopen dat we elkaar zo snel mogelijk ook op de campus kunnen ontmoeten.

Per opleiding kijken we welke delen van het onderwijs je fysiek kunt krijgen, zoals practica, kleine werkgroepen en tutoronderwijs.

We snappen dat jullie nog veel vragen hebben, waar wij tot onze spijt zelf ook het antwoord nog niet op weten. Wat is er straks mogelijk? Krijgen we een anderhalvemeteruniversiteit en hoe ziet die er dan uit? Kun je weer studeren in de UB? Weet dat wij de komende maanden alles op alles zullen zetten om alle scenario's uit te werken zodat jullie ook na de zomer je studie aan de Universiteit Leiden goed kunnen voortzetten. Houd onze updates in het coronadossier en op de website over studeren in tijden van corona in de gaten, daar informeren we je over alle stappen die we kunnen zetten.

Deze onzekere tijd vraagt veel van ons allemaal. We moeten er met elkaar het beste van maken. Komende tijd zal steeds meer duidelijk worden. Maar wat nu al duidelijk is, is dat we óók de komende maanden nog met veel onduidelijkheid moeten leren leven. Dat gaat ons lukken, als we elkaar blijven steunen. Als je hulp nodig hebt, neem dan contact met ons op via mail of telefoon.

Onze internationale studenten kunnen door de huidige omstandigheden allemaal in verschillende (thuis)situaties zitten. We houden rekening met jouw situatie. Voor jou geldt dat je mee kan doen met online onderwijs en daar waar het kan met onderwijs op de campus. Als je dus niet in staat bent om voor het begin van het academisch jaar naar Nederland te reizen dan begrijpen we dat. Je kunt dan je studiejaar online starten. Het schakelen tussen online en on campus onderwijs doen we niet van de ene op de andere dag. Dit doen we stapsgewijs. Over wat dit voor jou betekent, zullen we je goed kunnen informeren zodat je voldoende tijd hebt om je reis en eventuele visa, en je verblijf te organiseren.

Alle Nederlandse universiteiten trekken samen op bij de scenario's voor het nieuwe studiejaar. Het gezamenlijke motto is: on campus als het kan, online omdat het kan. ●

Dit bericht verscheen eerder op de studentenwebsite van de Universiteit Leiden.

©Universiteit Leiden

Hester Bijl

Vice-rector magnificus

**Universiteit
Leiden**

De intellectuele houtworm

De universiteit staat vanouds in het teken van de zoektocht naar het goede, ware en schone (bonum, verum et pulchrum), die als één en hetzelfde werden gezien. Maar het goede en het schone zijn inmiddels verworpen, onder invloed van een intellectuele houtworm, die ons besef ervan heeft weggeknaagd en stelt dat daarover niets wetenschappelijks valt te zeggen. Ze zijn subjectief en slechts *‘in the eye of the beholder’*. Blijft dus over de waarheid, als hét doel van de universiteit. Ik kan daar nog mee leven, zolang we in ieder geval dat maar vasthouden. Dat is echter allerminst zeker. Genoemde intellectuele houtworm is al decennia bezig ook in dat laatste baken steeds meer gaten te knagen, waardoor het uiteindelijk misschien, net als de andere twee, wel in de golven zal verdwijnen.

Van die houtworm zijn er twee soorten. De *tinea illuminata* —Verlichtingsworm— en de *tinea fabulosa* —Romantiekworm. De Verlichtingsworm bagatelliseert en instrumentaliseert de waarheid. Het gaat er in het leven om dat je je zin krijgt. Dat je kunt doen wat je wilt. Het streven naar waarheid staat in dienst van dat doel. In al het denkwerk, al het onderzoek dat aan de universiteit wordt verricht, gaat het dus om het ‘praktisch nut’. En als de waarheid ons daarbij nou niet goed uitkomt? Als ze haaks staat op waar we zin in hebben en wat we willen? Dan kijken we gewoon de andere kant op en draaien we de geldkraan dicht. Zulk onderzoek is niet ‘maatschappelijk en wetenschappelijk relevant’. En de Romantiekworm? Die schampert over de enkelvoudigheid van waarheid. Alsof zoiets zo bestaan: dé waarheid. Dat is volgens hem een ‘totaliserende stereotypering’, een typisch gevolg van Westers, traditioneel, mannelijk, fallocentrisch denken. Dé waarheid bestaat niet; ieder heeft zijn eigen waarheid. En ieders waarheid moet gerespecteerd worden.

Over het goede redeneert de houtworm *mutatis mutandis* precies zo. Goed is waar we zin in hebben en wat we willen, argumenteert *tinea illuminata*. En omdat iedereen weer in iets anders zin heeft en iets ander wil, is het relatief en

subjectief. En *tinea fabulosa*? Die schampert ook over de enkelvoudigheid van het goede. Alsof zoiets zou bestaan: hét goede. Weer zo’n totaliserende stereotypering. Omdat iedereen anders is en uniek, is wat goed is voor de een, slecht voor de ander. Het resultaat van dit alles is dat we aan de universiteit vrijwel niet meer nadenken over het goede. We beweren zelfs dat het ook niet hoort, want niet wetenschappelijk is. In de wetenschap gaat het alleen om feiten en niet om ‘waarden’, om wat is en niet om wat behoort te zijn.

“Het resultaat van dit alles is dat we aan de universiteit vrijwel niet meer nadenken over het goede.”

En het schone? Daar moet ik wat meer woorden aan vuil maken, al was het maar omdat dit begrip in de afgelopen eeuw nog veel meer is geërodeerd dan de begrippen van het ware en het goede. Van die laatste hebben veel mensen, ondanks alles, toch nog steeds het gevoel dat ze niet helemaal relatief en subjectief zijn. Een epidemiologische analyse moet wel waar zijn. En concentratiekampen zijn echt niet goed. Wat schoonheid betreft is dat rudimentaire gevoel echter geheel en al verdwenen. Het esthetisch oordeel geldt tegenwoordig vrijwel onverdeeld als iets zuiver individueels. Over smaak valt niet te twisten: de een vindt dit mooi, de ander dat.

Ik geloof daar eerlijk gezegd geen barst van. Maar hoe leg je zoiets uit? Laat ik proberen dat te doen aan de hand van de architectuur. Daarvoor golden, net als voor de schilderkunst en de andere schone kunsten, eeuwenlang, ja millennia lang, bepaalde esthetische criteria. Wilde men iets moois maken, dan moest men die criteria in acht nemen. Niet dat er ooit sprake was van een dwangbuis, want er was altijd volop variatie mogelijk, zij het binnen zekere grenzen en met inachtneming van een gegeven maat. Men hoeft maar over de Amsterdamse grachten te lopen of door de binnenstad van Praag en Wenen, bijvoorbeeld, om te weten wat ik bedoel.

Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

En wie daar dan toch loopt, kan ook meteen zien wat er in de twintigste eeuw mis is gegaan. Want de gebouwen die er in de laatste eeuw tussen zijn gezet, steken sterk af tegen al die oudere schoonheid. Als er iets in het oog valt, dan is het wel dat de moderne architectuur vooral veel gebouwen heeft opgeleverd die grotelijks afwijken van traditionele bouwwerken. Hoe komt dat? Ook hier zijn *tinea illuminata* en *tinea fabulosa* aan het werk.

De eerste heeft bedacht dat architectuur iets zuiver functioneels zou moeten zijn. Zoals Le Corbusier, een Verlichtingsworm-voortrekker, het ooit uitdrukte: ‘Een huis is een machine om in te leven’. Al die oude huizen, straatjes en pleinen vond Le Corbusier maar niets. Het liefst had hij dat ze allemaal weggebuldoerd zouden worden en vervangen door torenflats. Dat was nog eens functioneel!

Het ideeëngoed van Le Corbusier en de zijnen werd na de Tweede Wereldoorlog de nieuwe orthodoxie. Waar liep dat op uit? Op al die nieuwbouwwijken, die Nederland en vele andere landen nu rijk zijn. Met torenflats, of allemaal identieke doorzonwoningen of, als de portemonnee wat

ruimer is, een moderne villa met tuin.

“Aan al die na-oorlogse woningen is smaak noch kraak. Het zijn opbergkasten voor mensen.”

Vergelijk dat alles nu eens met de Amsterdamse grachtengordel of Oud-Zuid. Het is eigenlijk helemaal niet moeilijk een vergelijkend esthetisch oordeel te vellen. Aan al die na-oorlogse woningen is smaak noch kraak. Het zijn opbergkasten voor mensen. En dan zwijg ik maar over de bedrijfspanden die, geheel functioneel, overal zijn opgetrokken. Interessant genoeg is er niet één architect van die moderne gebouwen die zelf in zo’n gebouw woont. Zelf bewonen ze een grachtenpand uit de 17e eeuw, of een 18e eeuwse stadspaleisje. Het Verlichtingsfunctionalisme is een vloek, juist omdat het geen oog heeft voor het immense belang van schoonheid, voor de diepe behoefte van de mens te wonen in een mooie omgeving.

In de jaren zestig en zeventig kwam ook de wereld der

architecten tot dit inzicht. Het functionalisme werd door velen in de ban gedaan. Schoonheid werd opnieuw een oogmerk, naast of zelfs in plaats van functionaliteit. Maar ja, wat is nou schoonheid? De traditionele ideeën dienaangaande hadden natuurlijk afgedaan, zei men tegen zichzelf. Men kan als architect moeilijk anderen gaan nabootsen. Een kunstenaar kenmerkt zich bij uitstek daardoor dat hij nieuwe wegen inslaat, dat hij origineel is en gebouwen ontwerpt zoals nog niemand voor hem ze ontworpen heeft.

“Het Romantische grondidee van de uniciteit mondt in de kunsten uit in het gebod origineel te zijn. Nou, dat hebben wij de laatste vijftig jaar geweten!”

Het is *tenea fabulosa* die hier spreekt. Het Romantische grondidee van de uniciteit mondt in de kunsten uit in het gebod origineel te zijn. Anders dan alle anderen. Nou, dat hebben wij de laatste vijftig jaar geweten! Naast en in plaats van de functionele gedrochten, kwamen nu overal gebouwen te staan die letterlijk en figuurlijk nergens op leken. Denk aan de gekantelde kubuswoningen naast Station Blaak in Rotterdam. Denk aan het ‘Strijkijzer’ op de Zuidas. Denk aan het ‘Dansende Huis’ in Praag. Enzovoorts, enzovoorts. Het is zeker niet de functionaliteit die hier centraal staat. Neen, de architect gaat het werkelijk om schoonheid. Alleen heeft hij een verknippt idee ervan.

Stellen wij ons nu de vraag waarom is het aan het begin van de twintigste eeuw misgegaan met de architectuur, dan is het ontluisterende antwoord: omdat toen de Academies voor Bouwkunst overal werden opgericht. Vanaf toen werd de architectuur dus een zaak van academici...

De stutpalen die het gebouw van de universiteit eeuwenlang overeind hebben gehouden, zijn inmiddels al in verregaande mate aangevreten door beide soorten houtworm. Het goede en het schone zijn inmiddels al tot zaagsel vormalen. Alleen het ware houdt nog enigszins stand. Maar ook dit is ernstig aangetast. Er is niet heel veel meer nodig en het ganse bouwwerk stort geheel en al in. Dan zal voor de tweede maal gebeuren wat voor het eerst geschiedde in 529 na Christus. In dat jaar sloot keizer Justinianus voorgoed de deuren van de Platoonse academie in Athene, die was opgericht in 387 voor Christus. Wij weten wat de eeuwen erna brachten: een terugval in de barbarij. Waaruit Europa pas weer langzaam

opklom met de vestiging van universiteiten vele eeuwen later. Om te beginnen in Bologna (1088), Oxford (1096), Salamanca (1134) en Cambridge (1209). Er is echter één verschil: destijds gingen de poorten letterlijk dicht. Nu zullen ze wel open blijven en steeds grotere groepen jonge mensen accommoderen. Maar van een werkelijke universiteit zal geen sprake meer zijn. Die is er nu al bijna niet meer. Wat is daarvan het gevolg? Opnieuw de barbarij. Jane Jacobs, één van de interessantste denkers over de stad en het wonen van de afgelopen eeuw, spreekt in haar laatste boek van ‘the new dark ages’.

Is die neergang en val nog te stuiten? Ik hoop van wel. En ik denk dat het kan. Maar alleen als we de houtworm die de universiteit en daarmee de beschaving aan het ondergraven is, weten uit te bannen. Dat wederom vereist inzicht, want de houtworm waarover we het hebben is een worm die in de eerste plaats leeft in het hoofd van de mens en wordt doorgegeven van generatie op generatie, als de moderne erfzonde of een besmettelijke virus. Inenting ertegen is onmogelijk. Het enige wat helpt is als voldoende mensen beseffen wat er gebeurt en tegensturen. Misschien dat de architectuur daarbij nog van doorslaggevende betekenis kan zijn. Je zou zeggen dat het toch meer en meer mensen moet gaan opvallen hoe lelijk we de wereld op het moment aan het maken zijn, met al die blokkendozen op een rij overal, waar kraak nog smaak aan zit. We weten dat het ook anders kan. Kijk maar naar oudere dorpen en stadswijken. Kijk naar de foto's en filmpjes ervan. Lees de verhalen erover. Waarom bootsen we die niet gewoon na?

“De stutpalen die het gebouw van de universiteit eeuwenlang overeind hebben gehouden, zijn inmiddels al in verregaande mate aangevreten door beide soorten houtworm.”

Gebrek aan geld is er niet. We zijn rijker dan ooit in de geschiedenis. We zouden met al dat geld de wereld kunnen verfraaien zoals nooit tevoren. Dat we het niet doen ligt alleen aan de houtworm in ons hoofd. Wat ons nog het meest bedreigt in deze is de neiging oude gebouwen af te breken en ons van het verleden af te wenden. Want als er dan op enig moment niets meer over is van vroeger, is ook het fysieke bewijs verdwenen dat het anders en mooier kan. Dan zal tevens de herinnering aan de schoonheid na verloop van tijd verdwijnen. En dan staat Hannibal echt voor de poort.●

nieuw

RM

Juristen die schreven en bleven

Nederlandstalige rechtsgeleerde klassiekers

REDACTIE GEORGES MARTYN, LOUIS BERKENS EN PAUL BROOD

De civiele procespositie van kinderen (I)

Rick Weijers
Gastredacteur

In Nederland wonen op het moment van schrijven ongeveer 17,3 miljoen mensen, waarvan ongeveer 3,4 miljoen minderjarige kinderen.¹ Voor de definitie van minderjarigheid sluiten we in deze bijdrage aan bij de wettelijke definitie. In art. 1:233 BW bepaalt de wetgever dat personen die de leeftijd van 18 jaren nog niet bereikt hebben, minderjarig zijn. De rechtstoestand van een mens door te voldoen aan dit wettelijk vereiste (dat is: jonger te zijn dan 18 jaren), brengt veel juridische gevolgen met zich mee. Zo zijn minderjarigen in beginsel handelingsonbekwaam,² mogen ze geen alcoholische versnaperingen kopen en nuttigen³ en staan ze onder gezag.⁴

In deze bijdrage focussen we ons op een onderdeel van het 'onder gezag staan'. Ex art. 1:245 lid 4 BW heeft het uitoefenen van gezag over een ander grote consequenties.⁵ Een belangrijk gevolg hiervan is dat minderjarigen in het civiele procesrecht procesonbekwaam zijn.⁶ De gezagdragers van een minderjarige (in beginsel diens ouders gezamenlijk) zijn bevoegd de minderjarige in burgerlijke handelingen in rechte te vertegenwoordigen. Normaal gesproken is dit geen enkel probleem. Wanneer er echter conflicten ontstaan tussen ouders en kinderen als gevolg van bijvoorbeeld een conflictscheiding, zijn de kinderen de dupe. Hoewel het kind zich dan

tot de rechter kan wenden voor de benoeming van een bijzonder curator, die vanaf diens benoeming de belangen van het kind in rechte zal vertegenwoordigen, kan het kind niet zelfstandig optreden.⁷ Hierop bestaan weer diverse uitzonderingen; zogenaamde formele en informele rechtsingangen. Een formele rechtsingang houdt in dat de minderjarige zelfstandig (en eventueel met behulp van een advocaat) een verzoek kan indienen bij de rechtbank zonder tussenkomst van diens wettelijke vertegenwoordiger. Een informele rechtsingang houdt in dat een minderjarige op informele wijze de rechter middels een brief, e-mail of telefoongesprek kan

bereiken. Een voorbeeld van een dergelijke uitzondering vinden we in art. 7:447 lid 3 BW (over de geneeskundige behandelovereenkomst).⁸ Duidelijkheid op dit terrein is echter ver te zoeken.⁹ Ook in de toepassing van deze diverse uitzonderingen bestaat in de juridische en rechterlijke praktijk geen uniformiteit.¹⁰

In het eerste deel van deze bijdrage zullen we derhalve stilstaan bij de volgende hoofdvraag: in hoeverre volstaat de huidige wet- en regelgeving op het gebied van de processuele onbekwaamheid van minderjarigen en welke voorstellen kunnen er ter verbetering gedaan worden? Ter beantwoording van deze vraag zullen we diverse deelonderwerpen behandelen. Ten eerste zullen we kijken naar de huidige wetgeving op het terrein van processuele bekwaamheid. Ten tweede werpen we ook een blik op de regelingen binnen het straf- en bestuursrecht op dit gebied. *In het tweede deel van deze bijdrage* besteden we eerst aandacht aan de psychologische aspecten van oudere, puberende kinderen die vrijheid en zelfstandigheid willen, ‘overal tegenaan schoppen’ en wat procesonbekwaamheid met hen doet. Vervolgens staan we stil bij mogelijke oplossingen die de onoverzichtelijkheid van de huidige wetgeving kunnen verbeteren. Ten slotte sluiten we af met een conclusie. Opmerking verdient nog dat het hoorrecht van minderjarigen een op zichzelf staand groot onderwerp is dat op de achtergrond van dit artikel een grote rol speelt, maar hier buiten beschouwing blijft.

Civielrechtelijk processuele bekwaamheid van minderjarigen

Het uitgangspunt

Zoals in de inleiding reeds kort genoemd, geeft de wet in art. 1:233 BW een definitie van minderjarigheid: ‘minderjarigen zijn zij die de leeftijd van achttien jaren niet hebben bereikt en evenmin met toepassing van artikel 253ha meerderjarig zijn verklaard.’ De minderjarige kan niet zelfstandig een procedure starten omdat hij op grond van art. 1:245 lid 1 BW onder gezag staat.¹¹ In art. 1:245 lid 4 BW bepaalt de wet dat diegene(n) die het gezag heeft/hebben over het kind, het kind ook kan vertegenwoordigen, zowel in als buiten rechte.¹² De wet regelt kortgezegd op deze manier minderjarigheid en gezag.

Het uitgangspunt van procesonbekwaamheid bij minderjarigen is al erg oud. De oude Romeinen kenden hun kinderen geen procesmogelijkheden toe en sindsdien

is dit eigenlijk onafgebroken het geval geweest.¹³ De volkeren en de wetgevers dachten altijd dat kinderen, dat zijn minderjarigen immers, nog onvoldoende ontwikkeld zijn om op die leeftijd zelfstandig te procederen.¹⁴ Een al wat ouder arrest van de Hoge Raad laat zien dat de rechtspraak deze mening in beginsel ook was, en nog steeds is, toegedaan.¹⁵ Een arrest van de Hoge Raad van 2014 geeft ook een mooi overzicht van de positie van een minderjarige in een civielrechtelijke procedure met diens rechten en plichten.¹⁶

“De volkeren en de wetgevers dachten altijd dat kinderen, dat zijn minderjarigen immers, nog onvoldoende ontwikkeld zijn om op die leeftijd zelfstandig te procederen.”

Het is echter de vraag of dit uitgangspunt nog steeds actueel is. Mijns inziens valt er hierop best wat aan te merken. Zoals we in de alinea hierboven gezien hebben, zijn minderjarigen personen die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt. Op grond van deze redenatie worden alle kinderen over een kam gescheerd, terwijl een onderscheid tussen jongere en oudere (vanaf bijvoorbeeld 16 jaar) kinderen op zijn plaats zou zijn. Zeker in onze tijd, waarin kinderen steeds mondiger worden en de maatschappij hen stimuleert in gesprek en discussie te gaan met de ouders, is deze redenatie achterhaald. Ook het massale online surfgedrag van kinderen speelt hierbij vanzelfsprekend een grote rol.¹⁷ Het feit dat kinderen massaal meeliepen met de pas gehouden Klimaatmars, laat zien dat zeker wat oudere kinderen zich reeds sterk ontwikkeld hebben.¹⁸ Hoewel het begrijpelijk is dat de wetgever een grens en scheiding moet aanbrengen, is het niet meer van deze tijd om een achttienjarige wel zelfstandig te laten procederen en een zeventienjarige niet. De wetgever zou in mijn optiek veel meer moeten kijken naar de zelfstandigheid en de ontwikkeling van het kind in een specifiek geval, dan slechts naar leeftijd te oordelen.¹⁹

Een nuance

Het spreekt haast vanzelf dat de minderjarige er in een normale situatie geen probleem mee heeft dat hij in rechte door de wettelijke gezagdragers (meestal de ouders) wordt vertegenwoordigd.²⁰ Daarnaast kan het de minderjarige ook erg goed uitkomen dat hij wordt vertegenwoordigd in rechte door zijn ouders. Hij kan wellicht zelf niets doen, maar hoeft ook niets te doen.

Middels een voorbeeld zullen we dit nader bezien.

Stel dat Bas (15 jaar) op een dag een elektrische fiets besluit te kopen. Bas ziet er ouder uit voor zijn leeftijd dan zijn klas- en leeftijdsgenoten. De fietsenverkoper denkt dat het wel goed zit en sluit met Bas een overeenkomst met betrekking tot de elektrische fiets. De fiets kost Bas 650,- euro. Wanneer Bas 's avonds thuiskomt, is Bas' moeder niet blij.

Bas heeft geen 650,- euro en nu zal moeder de rekening moeten betalen. Daar Bas echter minderjarig is, kan Bas' moeder de overeenkomst met de fietsenverkoper vernietigen op grond van art. 3:32 lid 2 jo. 1:234 lid 1 BW. Wanneer de fietsenverkoper het hier niet mee eens is en een juridische procedure start, zal Bas' moeder daarin de verdediging voeren. Bas zelf hoeft, op wellicht het afleggen van een verklaring aan de rechter na, niets te doen.

Dit eenvoudige voorbeeld laat zien dat de processuele onbekwaamheid van minderjarigen helemaal niet altijd nadelig hoeft te zijn. Het voorbeeld gaat echter over een aspect van het vermogensrecht. Op dat terrein is de procesonbekwaamheid van de minderjarige in het algemeen geen probleem. Op het rechtsgebied van het personen- en familierecht komen echter wel veel problemen voor, hetgeen we nog nader zullen zien.

Diverse uitzonderingen op de processuele onbekwaamheid van minderjarigen

Op de hierboven omschreven regeling van processuele onbekwaamheid van de minderjarige, bestaan diverse uitzonderingen. In die situaties is het niet nodig dat de wettelijke vertegenwoordiger de minderjarige vertegenwoordigt. Ook een bijzonder curator is overbodig en niet noodzakelijk in deze gevallen. Deze uitzonderingen zijn volgens de literatuur in drie verschillende categorieën op te splitsen:

- In de eerste categorie vallen uitzonderingen waarbij de minderjarige zich zelfstandig tot de rechter kan wenden, maar wel een advocaat nodig heeft;
- In de tweede categorie vallen uitzonderingen waarbij de minderjarige zich zelfstandig tot de rechter kan wenden en hierbij geen advocaat nodig heeft, terwijl in soortgelijke zaken een meerderjarige wel een advocaat nodig zou hebben;
- In de derde categorie vallen uitzonderingen waarbij de minderjarige zich zelfstandig tot de rechter kan

wenden en hierbij geen advocaat nodig heeft en waarbij meerderjarigen in soortgelijke zaken ook geen advocaat nodig hebben.²¹

Deze regelingen alleen al zijn onnodig verwarrend. Het vergt 'uitzoekwerk' of de rechtzoekende minderjarige in een bepaalde procedure nu wel of geen advocaat nodig heeft wegens een verplichting van procesvertegenwoordiging. Juist ook voor minderjarigen die dit vaak zelfstandig moeten doen wegens het voortdurende conflict met en/of tussen de ouders, is dit een extra belasting. Hoewel er voor jongeren vaak gratis rechtshulp te verkrijgen is bij een *Kinder- en Jongerenrechtswinkel*,²² is professionele, juridische bijstand prijzig. We zullen middels twee voorbeelden hier nader aandacht aan besteden. We kijken naar de regeling bij een kort geding en naar beslissingen op het terrein van onder andere zorg, omgang en consultatie.

“Deze regelingen alleen al zijn onnodig verwarrend.”

Een kort geding

Voor spoedeisende zaken waarbij zo snel mogelijk een beslissing van de rechter voor noodzakelijk is, kennen we in Nederland de figuur van het kort geding zoals geregeld in art. 254 e.v. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). De titel over het kort geding regelt verder niets over de vraag of minderjarigen ook van deze rechtsfiguur gebruik kunnen maken. In de jurisprudentie is echter bepaald dat ook minderjarigen onder omstandigheden als eiser in een kort geding kunnen optreden. Daarbij is dan vereist dat er sprake is van een spoedeisende situatie en dat het belang van de minderjarige het bij een onmiddellijke beslissing onmogelijk maakt de wettelijk vertegenwoordigers in te schakelen en/of dit belang maakt dat benoeming van een bijzondere curator niet kan worden afgewacht. Voorts moet de minderjarige in staat zijn om zijn belangen behoorlijk waar te nemen.²³ In kort gedingzaken is vertegenwoordiging en bijstand door een advocaat vereist op grond van art. 79 lid 2 Rv, nu een kort geding zich voor de voorzieningenrechter en niet voor de kantonrechter afspeelt (zie ook art. 79 lid 1 Rv). Dit geldt zowel voor meerderjarigen als voor minderjarigen. Praktisch valt de denken aan ruziënde ouders die als gevolg van hun onderlinge strijd door een vechtscheiding spullen van elkaar stelen en daarmee het vermogen van het kind dusdanig aantasten dat deze oplossing noodzakelijk is.

Beslissingen op het terrein van zorg, omgang en consultatie

De gezagdragers van de minderjarige dragen in beginsel de taak om voor het kind te zorgen (art. 1:247 lid 1 BW) en om de relatie en omgang van het kind met de andere ouder te bevorderen (art. 1:247 lid 3 BW). De minderjarige kan er belang bij hebben om de rechter te verzoeken een beslissing over dergelijke zaken te nemen indien de ouders elkaar bijvoorbeeld letterlijk ‘de tent uit vechten’. Hij kan zich hiertoe op een informele wijze tot de rechter wenden middels een brief, een telefoontje of een e-mail op grond van art. 1:377g BW.²⁴ In dat kader is het van belang dat het kind in beginsel 12 jaar of ouder moet zijn of anders tot een redelijke waardering van zijn belangen in staat moet worden geacht. De minderjarige heeft in dit kader geen advocaat nodig.²⁵

Een rommelig geheel

Als de hier bovenstaande categorisering en de daarbij behorende voorbeelden iets duidelijk maken, is het wel dat het huidige systeem rommelig is en dat de uitzonderingen het geheel aan regelgeving een ondoorzichtig bos hebben gemaakt waarin de minderjarige de bomen niet meer zien kan. Dit is echter niet geheel uit het niets ontstaan. De wetgever heeft er, zoals we reeds zagen, voor gekozen om minderjarigen procesonbekwaam te doen zijn. In de loop der jaren zijn er door allerlei politieke, sociale en maatschappelijke veranderingen en nieuw ontstane vraagstukken veel uitzonderingen bij gekomen. Het is daarom tijd voor een herziening en opknopbeurt van het wettelijk stelsel op dit terrein.

“Het is daarom tijd voor een herziening en opknopbeurt van het wettelijk stelsel op dit terrein.”

Straf- en bestuursprocesrechtelijke processuele bekwaamheid van minderjarigen

Het strafprocesrecht en de minderjarige

Binnen het materiële strafrecht zijn er allerlei speciale bepalingen voor kinderen opgenomen, namelijk het kinderstrafrecht vanaf art. 77a e.v. Wetboek van Strafrecht (Sr). Op het gebied van het strafprocesrecht geldt dat minderjarigen in beginsel ook procesonbekwaam zijn tot de leeftijd van 16 jaar. In art. 504 lid 1 Wetboek van Strafvordering (Sv) vinden we immers dat minderjarigen

vanaf 16 jaar dezelfde bevoegdheden hebben op het terrein van het strafprocesrecht als meerderjarigen.²⁶ Binnen het strafprocesrecht zijn minderjarigen van 16 tot 18 jaar dus wel procesbekwaam.

Het bestuursprocesrecht en de minderjarige

Binnen het bestuursprocesrecht heeft een minderjarige een zelfstandige, eigen rechtsingang indien hij tot een redelijke waardering van zijn belangen kan worden geacht op grond van art. 8:21 Algemene wet bestuursrecht (Awb). Hieraan is geen leeftijdsvereiste verbonden. De rechter kan dus maatwerk leveren en per zaak over de ontvankelijkheid van een door een minderjarige ingediend verzoekschrift of bezwaar oordelen.²⁷●

1. *Gemeten door het CBS in de Statline ‘Bevolking; geslacht, leeftijd en burgerlijke staat’ van 17 juli 2018.*

2. *Zie art. 1:234 lid 1 jo. 3:32 lid 1 BW. Het gevolg van deze handelingsonbekwaamheid is dat minderjarigen geen onaantastbare rechtshandelingen kunnen verrichten, zoals het sluiten van een koopovereenkomst. Dergelijke rechtshandelingen zijn wel geldig (niet-nietig), maar zijn ook aantastbaar (vernietigbaar) op grond van art. 3:32 lid 2 BW. Hierop bestaan weer wel diverse uitzonderingen, waaronder het aangaan van ‘in het maatschappelijk verkeer gebruikelijke rechtshandelingen’ ex art. 1:234 lid 3 BW.*

3. *Zie art. 20 lid 1 van de Drank- en Horecawet.*

4. *Zie art. 1:245 lid 1 jo. art. 1:251 e.v. BW.*

5. *Te weten het bewind over het vermogen van diegene voeren en diegene in burgerlijke handelingen vertegenwoordigen zowel in als buiten rechte. Zie art. 1:245 lid 4 BW.*

6. *C.A.R.M. van Leuven & mr. M.J. de Klerk, ‘Formele en informele rechtsgangen minderjarige’, EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 32, p. 31.*

7. *Zie art. 1:250 lid 1 BW. Het minderjarige kind in kwestie is uiteraard een in dit artikel bedoeld ‘belanghebbende’.*

8. *Vanaf zestien jaar is de minderjarige bekwaam tot het aangaan van een behandelingsovereenkomst ten behoeve van zichzelf en is de minderjarige bekwaam om ‘in rechte op te treden’. Zie uitgebreid Asser/Tjong Tjin Tai 7-IV 2018, nr. 405. Verrassende toepassing is overigens dat de minderjarige zelf zijn ambulancerit moet betalen in Rb. Groningen 4 juni 2010, ECLI:NL:RBGRO:2010:BN9168.*

9. *C.A.R.M. van Leuven & mr. M.J. de Klerk, ‘Formele en informele rechtsgangen minderjarige’, EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 32, p. 31-39. Zie ook E. Jansen, ‘De eigen(aardige) procesbevoegdheid van de minderjarige’, NJB 2016/1563 van 6 september 2016, afl. 30 p. 2177-2183.*

10. *M.H.L. van den Hoogen LLB & mr. P.J. Montanus, ‘Hoe staat het anno 2017 met de informele rechtsingang?’, FJR 2017/62, afl. 11, november 2017, p. 286-289.*

11. *Art. 1:245 lid 1 BW luidt - kort maar krachtig - als volgt: ‘Minderjarigen staan onder gezag.’*

12. *Art. 1:245 lid 4 BW luidt als volgt: ‘Het gezag heeft betrekking op de persoon van de minderjarige, het bewind over zijn vermogen en zijn vertegenwoordiging in burgerlijke handelingen, zowel in als buiten rechte.’*

13. *De Romeinse gezins- en familiestructuur kende immers altijd een familiehoofd (de pater familias) die het gezin vertegenwoordigde. Bijzonder is dat dit vaak ook voor meerderjarigen het geval was.*

Zie nader M. Beard, S. Price & J. North, *Religions of Rome: Volume 1, a History, illustrated*, Cambridge University Press, 1998. Zie bijvoorbeeld ook B. Frier, W. McGinn, A.J. Thomas & J. Lidov, *A Casebook on Roman Family Law*, Oxford University Press (American Philological Association), 2004.

14. Zo ook de Nederlandse wetgever.

15. HR 30 januari 1987, LJN AG5527, NJ 1987/556. In dit arrest beschreef de Hoge Raad de achterliggende reden die aan de huidige wettelijke regeling ten grondslag ligt. De minderjarige dient beschermd te worden tegen onbezonnen procederen. Hoewel onder het oud-BW gewezen, geldt deze regeling nu nog.

16. HR 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3535, NJ 2015/57 met annotatie van S.F.M. Wortmann. Ook de conclusie van de A-G van de Hoge Raad voorafgaande hieraan is schetsend. Zie ECLI:NL:PHR:2014:1854 daarvoor.

17. Zie L. Verhagen, 'De moderne paradox: internet zou ons leven makkelijker moeten maken, maar levert vooral stress op' in de *Volkskrant* van 7 oktober 2018.

18. De Klimaatmars van scholieren in Den Haag van donderdag 7 februari 2019. Naar schatting liepen ongeveer 15.000 jongeren mee.

19. Zie ook E.A. Mink, 'De procespositie van de minderjarige in de civiele procedure', EB 2012, p. 113 e.v.

20. Van 'een normale situatie' is in dit verband sprake wanneer een minderjarige in een gezin leeft waar geen sprake is van een vechtscheiding of hoog-conflictscheiding ten gevolge van ruzies tussen de ouders/ex-echtgenoten. Kortom: de gebruikelijke, normale gezinssituatie.

21. Zie voor deze categorisering C.A.R.M. van Leuven & mr. M.J. de Klerk, 'Formele en informele rechtsgangen minderjarige', EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 32, p. 31-39 en P.A.J.Th. van Teeffelen, 'Formele en informele rechtsgangen minderjarige', EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 62, p. 60-70.

22. In Nederland zijn er diverse Kinder- en Jongerenrechtswinkels die jongeren tot 23 jaar helpen met juridische problematiek. Ze maken onderdeel uit van de Stichting Kinder- en Jongerenrechtswinkels Nederland en hebben vestigingen in Maastricht, Nijmegen, Groningen, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Leiden, Amsterdam en nog een reizende vestiging in de provincie Noord-Holland. Zie ook www.kjrw.eu.

23. Zie bijvoorbeeld de volgende beschikkingen in lagere rechtspraak van Rb. 's-Gravenhage 12 maart 1980, LJN AC2403, NJ 1982/654 en meer recent Rb. 's-Gravenhage 15 februari 2012, LJN BV8335.

24. Zie nader C.A.R.M. van Leuven & mr. M.J. de Klerk, 'Formele en informele rechtsgangen minderjarige', EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 32, p. 34. Een succesvol voorbeeld hiervan vinden we in een vonnis van Rb. Groningen 9 augustus 2011, LJN BS8007.

25. Opgemerkt in dit kader dient te worden dat in dit voorbeeld een meerderjarige geen advocaat nodig zal hebben omdat deze wetsafdeling slechts op minderjarigen ziet en daarvoor speciaal gemaakt en afgestemd is.

26. Art. 504 Sv: 'Voor zover niet anders is bepaald, worden alle dagvaardingen, oproepingen, kennisgevingen, aanzeggingen of andere schriftelijke mededelingen aan de minderjarige verdachte tevens ter kennis gebracht van zijn ouders of voogd, alsmede van zijn raadsman.' In de literatuur wordt uit deze bepaling afgeleid dat minderjarigen vanaf 16 jaar zelfstandig kunnen optreden binnen het strafprocesrecht. Zie M.J.M. Verpalen in Tekst & Commentaar Strafvordering op art. 504 Sv van 1 maart 2007. Zie ook C.A.R.M. van Leuven & mr. M.J. de Klerk, 'Formele en informele rechtsgangen minderjarige', EB Tijdschrift voor scheidingsrecht 2013, nr. 32, p. 35 en E. Jansen, 'De eigen(aardige) procesbevoegdheid van de

minderjarige', NJB 2016/1563 van 6 september 2016, afl. 30 p. 2177. 27. Een mooi voorbeeld vinden we in de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep CRvB 22 mei 2012, ECLI:NL:CRVB:2012:BW6529, m.nt. T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik. In deze zaak werd de 15-jarige appellant echter alsnog onbekwaam verklaard omdat de rechter hem niet tot redelijke waardering van zijn belangen in staat achtte, ondanks dat de jongeman zelfstandig de weg naar een advocatenkantoor had gevonden. Het is dus maar de vraag in hoeverre de bepaling van art. 8:21 Awb in de praktijk voor minderjarigen een uitkomst kan bieden.

H.J. Weijers is momenteel vierdejaars bachelorstudent Rechtsgeleerdheid (klassiek) aan de Universiteit Leiden. Eerder rondde hij de bachelor Notarieel Recht (cum laude en met Honours) aan de Universiteit Leiden af.

Dit is deel I van zijn bijdrage over de procespositie van minderjarigen in het Nederlands procesrecht. Het vervolg van deze bijdrage zal te vinden zijn in de juni-editie van NOVUM.

Ook interesse om een bijdrage in te sturen? In de rubriek *Lezersreactie* kunnen lezers reageren op de redactionele inhoud van de NOVUM. De aanbevolen lengte van een lezersreactie bedraagt rond de 1000-1500 woorden, inclusief eventuele voetnoten. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden bijdragen te redigeren of zonder opgave van redenen te weigeren.

Reacties moeten zijn voorzien van een naam en een korte omschrijving van de studie die de auteur volgt of van die functie die deze aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid bekleedt. Reacties van anderen dan studenten of medewerkers van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid worden niet geplaatst, tenzij de auteur daar een persoonlijk en objectief gerechtvaardigd belang bij heeft. Anonieme reacties worden niet geplaatst. Plaatsing van een lezersreactie betekent niet noodzakelijkerwijs dat de redactie met de inhoud ervan instemt.

The Delegation

Receive high-level training in public speaking, negotiation and diplomacy.

Get accredited with 10 ECTS,
and go to Oxford, Harvard & New York!

The United Netherlands Delegation

Are you ready to combine Oxford, Harvard and New York as part of a 10 ECTS course?

Are you excited to improve your skills in public speaking, negotiation and diplomacy?

Are you ready for a new challenge beyond your curriculum?

Join the Delegation!

The United Netherlands Delegation is an exclusive program where you get taught in the theory and practice of multilateral diplomacy, while focussing on self-development. Each academic year, 30 selected students from various Dutch universities participate in this program.

Every Friday, from September to February, we will teach you everything there is to know about public speaking, negotiation and diplomacy. You will get academic lectures from experts in their field, as well as masterclasses from professionals working at international institutions. This academic course is accredited with 10 ECTS. Also, we will take you to Oxford, Harvard, and New York to participate in their Model United Nations (MUN) conferences.

Grab this opportunity to learn from our years of experience in the field of diplomacy, and apply for the Delegation!

Find out more: <https://www.unitednetherlands.org/the-delegation/become-a-delegate/>

Recht op ziekenbezoek

Rudolf Willem van Dam
Redacteur

Momenteel bevinden we ons in een pandemie van het SARS-CoV-2 virus dat de ziekte Covid-19 veroorzaakt.¹ Het gaat hierbij om een nieuw virus dat tot de familie van de corona-virussen behoort.² Mensen die besmet raken met het virus zullen hier vaak niet erg ziek van worden, echter is soms een opname op de intensive care nodig om in leven te blijven. In dit artikel zal ik het beleid voor het ontvangen van bezoek voor Covid-19 IC-patiënten van verschillende ziekenhuizen bespreken, en toelichten van welke morele dilemma's hierin sprake is. Ook zal ik bespreken wat andere manieren zijn om contact met naasten alsnog mogelijk te maken, en wat daar de voor- en nadelen van zijn. Daarnaast zal ik trachten te kijken of het juridisch mogelijk zou zijn om het recht op bezoek af te dwingen door een vergelijking te maken met het bezoeksrecht van gedetineerden.

Tussen de een en twee procent van de patiënten overlijdt uiteindelijk aan Covid-19, na een besmetting met het SARS-CoV-2 virus. Vijf procent van de mensen die het oplopen wordt zo ziek dat een opname op de intensive care nodig is.³ Een opname op de intensive care wordt door patiënten en hun naasten vaak als zeer heftig ervaren.⁴ Het gaat immers om een zware vorm van behandeling waarbij continu monitoring nodig is. Op een intensive care zijn veel van de patiënten onder narcose, waardoor zij van de intensive care opname niet alles mee krijgen. Als een patiënt wakker wordt op de intensive care is er zeer vaak sprake van angst en onbegrip. De angst die een patiënt dan ervaart kan een negatieve invloed op het verdere ziekteverloop hebben.⁵ Een manier om deze angst en onbegrip voor patiënten te verminderen, is het

aanwezig zijn van bekenden in de directe omgeving.⁶ Daarnaast kan het voor de bekenden van de patiënt erg prettig zijn om de patiënt te ondersteunen tijdens diens opname op de intensive care. Het is dus erg belangrijk dat iemand na opname op de intensive care bezoek kan ontvangen. Op een intensive care wordt normaliter door naasten veel gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot fysiek bezoek van een patiënt die onder narcose is. Echter is er bij Covid-19 patiënten sprake van besmettingsgevaar voor de naasten van de patiënt, waardoor er andere regels rondom het recht van patiënten om bezoek te ontvangen zijn.

Bij patiënten die besmet zijn met bijvoorbeeld een vorm van influenza, het virus dat griep veroorzaakt, is het

wel mogelijk voor de patiënt om bezoek van naasten op de intensive care te ontvangen. Dit gebeurt dan via bescherming van naasten met behulp van bijvoorbeeld medische schorten en mondmaskers. Theoretisch voorkomen deze beschermingsmiddelen iemand ook tegen een besmetting met SARS-CoV-2, echter blijft de kans met besmetting altijd nog aanwezig aangezien deze beschermingsmiddelen niet voor honderd procent beschermen.⁷ Bij een normale vorm van griep zijn er mogelijke behandelingen en is de kans op besmetting mogelijk minder groot dan bij Covid-19, daarnaast is er nog veel onbekend rondom het SARS-CoV-2 virus. Daardoor dient het beleid rondom het bezoeken van een patiënt op de intensive care hier anders te zijn dan bij griep.⁸

“Op een intensive care wordt normaliter door naasten veel gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot fysiek bezoek van een patiënt die onder narcose is. Echter is er bij Covid-19 patiënten sprake van besmettingsgevaar voor de naasten van de patiënt, waardoor er andere regels rondom het recht van patiënten om bezoek te ontvangen zijn.”

Het bezoekprotocol voor de Intensive Care rondom de Covid-19 pandemie verschilt per ziekenhuis. Een ziekenhuis heeft namelijk veel autonomie op het gebied van de regels die zij rondom isolatie opstelt. Bij bijvoorbeeld MRSA, een bacterie die resistent is tegen veel typen antibiotica, stelt de landelijke Werkgroep Infectie Preventie nationale richtlijnen op rondom wat verstandige regels zouden zijn voor ziekenhuizen om te implementeren ten behoeve van isolatie van patiënten met MRSA. Ziekenhuizen vormen hun eigen beleid aan de hand van deze nationale richtlijnen. Omdat ziekenhuizen inhoudelijk verschillen, is er ook sprake van verschillende protocollen tussen ziekenhuizen.⁹ Ditzelfde geldt in de situatie van patiënten die voor Covid-19 op de Intensive Care zijn opgenomen. Op de Intensive Care van het Alrijne ziekenhuis in Leiderdorp het Sint Franciscus Gasthuis Rotterdam en het LUMC in Leiden is het voor IC-patiënten die Covid-19 hebben niet toegestaan om bezoek te ontvangen.¹⁰ Het Erasmus MC in Rotterdam laat per dag één bezoeker voor één uur toe bij IC-patiënten.¹¹ Te zien is dus dat het bezoekbeleid van de

Intensive Care afdelingen van al deze ziekenhuizen zeer streng is. Dit is natuurlijk gedaan om de kans op nieuwe besmettingen via het bezoeken van Covid-19 patiënten op de Intensive Care zo klein mogelijk te houden. Echter ontstaat hiermee het dilemma van het beperken van het aantal nieuwe besmettingen met Covid-19 versus het zo optimaal mogelijk begeleiden van de patiënt en diens naasten in het ziekteproces, aangezien het toelaten van fysiek bezoek bij IC-patiënten de overleving verhoogt.

“Op de Intensive Care van het Alrijne ziekenhuis in Leiderdorp het Sint Franciscus Gasthuis Rotterdam en het LUMC in Leiden is het voor IC-patiënten die Covid-19 hebben niet toegestaan om bezoek te ontvangen. Het Erasmus MC in Rotterdam laat per dag één bezoeker voor één uur toe bij IC-patiënten.”

Een manier die sommige ziekenhuizen toepassen om het contact tussen patiënten en hun naasten toch nog mogelijk te maken, is het gebruik van online videochat. Naasten kunnen op die manier toch nog een vorm van contact hebben met de patiënt, al is dat niet in fysieke vorm. Echter zijn er een aantal problemen die hierbij alsnog kunnen optreden. Ten eerste is niet te verwachten dat alle naasten van een patiënt de beschikking hebben over de apparatuur die videochat mogelijk maakt. In 2017 beschikte vijf procent van alle huishoudens in Nederland niet over een internetaansluiting, waardoor videochat voor dat deel van de bevolking dus niet mogelijk is.¹² Het ziekenhuis kan hier wel in ondersteunen door bijvoorbeeld dergelijke apparatuur in bruikleen te geven aan een patiënt en aan diens naasten. Indien een ziekenhuis het fysieke bezoek compleet verbiedt maar de mogelijkheid tot videochat als vervanging voorstelt, zou het wenselijk zijn dat de optie voor videochat dus voor alle patiënten en naasten beschikbaar wordt gemaakt. Ten tweede is op een intensive care niet elke patiënt met Covid-19 bij bewustzijn, vanwege de narcose die vaak toegepast moet worden. Hierdoor kan een patiënt geen toestemming geven tot videochat, en hier vanzelfsprekend niet aan deelnemen. Videochat kan bij deze categorie patiënten dus geen vervanging brengen van het fysieke bezoek. Een andere optie die gekozen kan worden is dat patiënten wel op de gang van een intensive care mogen komen, maar dat op de kamer van de patiënt

Deze foto is illustratief bedoeld en dus geen actuele representatie van een (Nederlands) ziekenhuis. Bron: Pexels

naar binnen treden niet toegestaan is. Via de ramen van een kamer op de Intensive Care is het voor naasten dan toch nog mogelijk om de patiënt van dichtbij te zien. Dit komt dicht bij het idee van het fysieke bezoek, echter ontstaat ook hier weer het besmettingsgevaar aangezien de naasten van een patiënt zich hierbij zullen bevinden op een afdeling waarvan bekend is dat er patiënten liggen die besmet zijn met SARS-CoV-2. Daarom wordt deze optie door veel ziekenhuizen niet veilig genoeg geacht om besmettingsgevaar zo klein mogelijk te houden.

“Een andere optie die gekozen kan worden is dat patiënten wel op de gang van een intensive care mogen komen, maar dat op de kamer van de patiënt naar binnen treden niet toegestaan is.”

Er valt wellicht voor naasten na te denken over de mogelijkheid om juridisch op te eisen dat een patiënt toch bezoek mag ontvangen. Een vergelijking die ik trek is die met recht van gedetineerden om contact met naasten te hebben. Volgens artikel 8 lid 2 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) is het voor autoriteiten niet toegestaan om het recht van mensen op het privéleven of zijn familie- en gezinsleven, in te perken, tenzij dit in het belang van de het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming

van de rechten en vrijheden van anderen is.¹³ Men zou in eerste instantie kunnen stellen dat in principe iedere Covid-19 patiënt op de Intensive Care recht heeft op bezoek volgens het EVRM. Echter kan een autoriteit dit recht dus inperken op grond van, bijvoorbeeld, het beschermen van de volksgezondheid. In een gevangenis is het immers ook zo dat een gedetineerde dit recht verliest op het moment dat, bijvoorbeeld, de nationale veiligheid in het geding komt. Er zijn echter zaken bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geweest, waarbij een gedetineerde zich beklagde omdat artikel 8 van het EVRM door de staat niet zou worden nageleefd. Dit was het geval in de zaak *Trosin/Oekraïne*, waarbij de klager eenmaal per zes maanden vier uur het recht had om maximaal drie familieleden te mogen ontvangen.¹⁴ Het Hof heeft de klager in deze zaak in het gelijk gesteld, rondom diens klacht dat artikel 8 van het EVRM niet werd nageleefd. In theorie zou het wellicht mogelijk zijn voor patiënten op de Intensive Care die geen bezoek mogen ontvangen om een zaak aan te spannen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het gaat hier echter wel om een duidelijk risico voor de bescherming van de volksgezondheid, waardoor de feiten anders liggen dan in reeds genoemde zaak. Het is dus maar de vraag of een dergelijke procedure tot succes voor de klager zou leiden. Daarnaast geldt in Nederland dat iedere gedetineerde recht heeft op minstens 1 uur bezoek per week van een beperkt aantal personen per keer.¹⁵ De reeds genoemde zaak waarbij sprake was van schending van artikel 8 van het EVRM is dus ook op het gebied van het bezoeksrecht van gedetineerden in Nederland niet direct vergelijkbaar. Ook is het zo dat het bezoeksrecht voor gedetineerden in

Nederland voorlopig in alle gevangenissen geschrapt is vanwege de Covid-19 pandemie, waardoor momenteel de rechten van gedetineerden om bezoek te ontvangen niet verder reiken dan die van Covid-19 patiënten op de intensive care.

“Een autoriteit kan artikel 8 lid 2 EVRM dus inperken op grond van, bijvoorbeeld, het beschermen van de volksgezondheid.”

Al met al is te zeggen dat het erg lastig is om het recht om bezoek te mogen ontvangen voor Covid-19 patiënten op de intensive care juridisch zeer lastig is af te dwingen. Rechten die wettelijk zijn vastgesteld mogen waarschijnlijk worden ingeperkt aangezien er hier sprake is van bescherming van de volksgezondheid. Dit is een van de redenen waarom de Covid-19 pandemie zeer zwaar kan zijn voor slachtoffers en naasten. In de media wordt de Covid-19 pandemie soms met een griepedemie vergeleken. Bij een griepedemie zullen inderdaad ook veel doden vallen, echter is het dan wel mogelijk om direct fysiek aanwezig te zijn bij het nemen van afscheid. Bij de Covid-19 pandemie kan dat niet. Dit maakt het afscheid nemen van iemand die zal gaan overlijden aan Covid-19 haast onmenselijk, terwijl in een tijd als deze juist menselijkheid nodig is. ●

Sint Franciscus Gasthuis, franciscus.nl; ‘Belangrijke informatie voor bezoekers’, Erasmus MC, erasmusmc.nl.

12. ‘ICT-gebruik huishoudens’, CBS, CBS.nl

13. Art. 8 EVRM.

14. EHRM 23 februari 2012,

ECCLI:CE:ECHR:2012:0223JUD003975805 (Trosin/Oekraïne).

15. ‘Algemene bezoeksregels’, Dienst Justitiële Inrichtingen, dji.nl

16. ‘DJI treft preventieve coronamaatregelen’, Rijksoverheid, rijksoverheid.nl

1. C.C. Lai e.a., ‘Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2) and coronavirus disease-2019 (COVID-19): The epidemic and the challenges’, Int’l. J. Antimicrob. Agents (55) 2020, afl. 3, doi.org/10.1016/j.ijantimicag.2020.105924.

2. S. Perlman. ‘Another Decade, Another Coronavirus’, N. Engl. J. Med. (382) 2020, afl. 8, p. 760-762.

3. W. Guan e.a., ‘Clinical Characteristics of Coronavirus Disease 2019 in China’, N. Engl. J. Med. (382) 2020, p. 1708-1720.

4. S. Curry, ‘Identifying family needs and stresses in the intensive care unit’, Br. J. Nurs. (4) 1995, afl. 1, p. 15-19.

5. E. E. Vasilevskis e.a., ‘Reducing Iatrogenic Risks: ICU-Acquired Delirium and Weakness—Crossing the Quality Chasm’, Chest (138) 2010, afl. 5, p. 1224-1233.

6. M. L. Mitchell e.a., ‘A family intervention to reduce delirium in hospitalised ICU patients: A feasibility randomised controlled trial’, Intensive Crit Care Nurs. (40) 2017, p. 77-84.

7. M. Uchida e.a., ‘Effectiveness of vaccination and wearing masks on seasonal influenza in Matsumoto City, Japan, in the 2014/2015 season: An observational study among all elementary schoolchildren’, Prev. Med. Rep. (5) 2017, p. 86-91.

8. ‘Coronavirus Disease 2019 vs. the Flu’, John Hopkins Department of Medicine, hopkinsmedicine.org

9. ‘Waarom heeft elk ziekenhuis een eigen MRSA-protocol?’, Euregio MRSA-net Twente/Münsterland, mrsa-net.nl.

10. ‘Informatie voor bezoekers’, Alrijne Ziekenhuis, alrijne.nl

11. ‘Informatie voor familie en naasten van een patiënt met (verdenking op) COVID-19 infectie’, LUMC, lumc.nl; ‘Op bezoek’,

Financiële autonomie binnen het Koninkrijk? (III)

Onderwijs als Koninkrijksaangelegenheid en fiscale integratie¹

Mahatma M. Martinus
Redacteur

Het eerste deel van dit drieluik had als onderwerp de in 2019 gegeven aanwijzing door de Koninkrijksministerraad aan de regering van Curaçao i.v.m. overschrijding van in artikel 15 Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten neergelegde begrotingsnormen. Het tweede deel behandelde de vraag of de negatieve beoordeling van de Caribische financiën door de Europees-Nederlandse leden van de Koninkrijksministerraad wel terecht is. Bij het afwijzend antwoord is de noodzaak van een nieuw paradigma m.b.t. de financiële betrekking binnen het Koninkrijk der Nederlanden (Koninkrijk) aan de orde gekomen. Deze zou door de factoren ‘kleinschaligheid’ en ‘permanentie’ gekenmerkt moeten worden. Concreet komt dit bijvoorbeeld neer op een solidariteitsfonds op koninkrijksniveau naar voorbeeld van de Gemeente- en Waddenfonds, speciaal ter compensatie van de aan insulaire kleinschaligheid klevende structurele kosten. Ook de mogelijkheid van de status van Ultra Perifeer Gebied binnen de Europese Unie voor de gezamenlijke eilanden van de oorspronkelijke Nederlandse Antillen is een legitieme optie.

Dit artikel, het laatste deel van dit drieluik, had oorspronkelijk een ‘radicalere’ invulling van het voorgestelde nieuw paradigma voor ogen, namelijk het naar behoren toepassen van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR) door het Koninkrijk en zodoende de verwezenlijking van de fundamentele economische, sociale en culturele mensenrechten te verheffen van lands- tot koninkrijksaangelegenheden. Als gevolg van promotie van voornoemde onderwerpen tot koninkrijksaangelegenheden komt er immers substantiële budgettaire ruimte voor de autonome landen binnen het Koninkrijk vrij. Gezien de enorme ‘noviteit’ van dat voornemen en de beperkte ruimte in dit drieluik om dat alles te verwerken, heb ik besloten om een bescheidener en tevens specifiekere verdrag te behandelen, dat de verwezenlijking van slechts één zo’n recht tot koninkrijksaangelegenheid maakt, te weten het Verdrag nopens de bestrijding van discriminatie in het onderwijs (*Convention against Discrimination in Education, CDE*) van 1960. Het belichten hiervan strekt primair tot verkenning van de mogelijkheid om verwezenlijking van het recht op onderwijs aan te merken als koninkrijksaangelegenheid en subsidiair tot voorbeeld van wat mogelijk is in het kader van het IVESCR.

Aanloop: radiorede koningin Wilhelmina – 7 augustus 1942

Het is niet te stout te stellen dat koningin Wilhelmina’s radiorede van 7 augustus 1942 nieuwe en grotere ambities in de Nederlandse koloniën aangaande het dekolonisatieproces heeft aangewakkerd, namelijk: aansluitend op beëindiging der slavernij² en inruiling van Nederlands onderdaanschap voor Nederlanderschap,³ gelijkwaardigheid tussen de koninkrijksdelen (Nederland, Suriname,⁴ Curaçao & onderhorigen) en gelijke rechten voor alle Nederlanders, ongeacht waar in het Koninkrijk woonachtig. De woorden van Koningin Wilhelmina inzake een nieuwe (gedekoloniseerde) rechtsorde binnen het Koninkrijk:

[E]n op dien grondslag gevestigde rijkseenheid stuurt aan op de verwezenlijking van het doel, waarvoor de Vereenigde Naties strijden, zooals dit onder meer in het Atlantic Charter is belichaamd [...] Ik stel mij, voor, zonder vooruit te loopen op de adviezen der rijksconferentie, dat zij zich richten zullen op een Rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao tezamen deel zullen hebben, [...] Daarbij

*zal voor verschil van behandeling op grond van ras of landaard geen plaats zijn, doch zullen slechts de persoonlijke bekwaamheid der burgers en de behoeften van de verschillende bevolkingsgroepen den doorslag geven voor het beleid der Regeering [...].*⁵

De zinsnede ‘voor verschil van behandeling op grond van ras of landaard geen plaats zijn...’ is waar het *in casu* om draait. Koningin Wilhelmina refereert hier aan het Atlantic Charter, de voorloper van de van 10 december 1948 daterende *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)*, waarin het gelijkheidsbeginsel bevestigd wordt. De rechtsorde die uit het bovenstaande is voortgekomen, wordt in de volgende paragraaf behandeld.

De postkoloniale rechtsorde van het Koninkrijk: oorsprong van beperkte koninkrijksaangelegenheden

Het historisch politiek-economisch klimaat

Zoals in het tweede deel van dit drieluik is behandeld, bevat het gewichtigste deel⁶ van onze constitutie, het eind 1954 afgekondigde Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (Statuut), geen bepalingen waarin financiële, sociale en economische zaken uitdrukkelijk als koninkrijksaangelegenheid worden vermeld. De reden hiervoor was de aparte financieel-economische stand van zaken ten tijde van de aanvang van het dekolonisatieproces: de toenmalige kolonie Nederlandse Antillen stond, door de ‘olieboom’ en ‘wartime economy’ financieel-economisch sterker voor dan het zwaargehavend moederland.⁷ Nederland ging op haar beurt vol (zelf)vertrouwen de toekomst tegemoet. Ter illustratie van de Nederlandse instelling: Nederland doet in januari 1953 afstand van ‘Marshallhulp’ door gebruikmaking van de beëindigingsclausule neergelegd in artikel XII van de Overeenkomst tot economische samenwerking tussen de Regeringen van het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika.⁸

Rechtsontwikkeling van het recht op onderwijs na ingang van het Statuut

Anno 1954, het ingangsjaar van het Statuut, was al bekend dat het recht op (vrijheid van) onderwijs tot de fundamentele rechten en vrijheden van de mens moest worden gerekend. In artikel 26 UVRM had de Organisatie der Verenigde Naties (VN) immers reeds impliciet deze status ervan erkend.

Het EVRM en het Eerste Protocol

Het recht op onderwijs was in 1954 bovendien ook in artikel 2 van het op 20 maart 1952 tot stand gekomen Eerste Protocol bij het EVRM opgenomen.⁹ Dat rompvverdrag is op 4 november 1950 tot stand gekomen en op 31 augustus 1954, tegelijkertijd met het Eerste Protocol (P1 EVRM), door het Koninkrijk geratificeerd en op dezelfde dag voor slechts het Europese deel hiervan, voor Nederland dus, in werking getreden.¹⁰ In de Nederlandse Antillen zijn het rompvverdrag en het P1 EVRM op 31 december 1955¹¹ ook gelijktijdig inwerking getreden. Ingevolge artikel 5 P1 EVRM moet dit protocol beschouwd worden het rompvverdrag aan te vullen, zodat alle bepalingen daarvan dienovereenkomstig op zijn materiële bepalingen – waaronder artikel 2 P1 EVRM – van toepassing zijn.

Om destijds de werkingssfeer van het EVRM tot de Nederlandse Antillen uit te kunnen breiden, heeft het Koninkrijk, als de publiekrechtelijke territoriale entiteit die ex artikel 3 lid 1 sub b van het Statuut tot het onderhouden van buitenlandse betrekkingen bevoegd is, het in artikel 56 lid 1 EVRM¹² verankerd territoriaal beding gebruikt, dat medegelding van dit verdrag ‘alle of op één of meer van de gebieden voor welke buitenlandse betrekkingen [het Koninkrijk] verantwoordelijk is’ mogelijk maakt. Voor P1 EVRM berust de werking op de Nederlandse Antillen krachtens een volgens de eerste alinea van artikel 4 P1 EVRM afgegeven verklaring, waarin het Koninkrijk aangeeft ‘in welke mate [het] zich verbindt de bepalingen van dit Protocol eveneens te doen gelden voor die in de verklaring genoemde gebieden voor welke internationale betrekkingen zij verantwoordelijk is.’

Ingevolge artikel 43 lid 1 Statuut behoort ‘de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden’ tot het verzorgingsgebied van de afzonderlijke koninkrijksdelen. Bij de inwerkingtreding van het Statuut op 29 december 1954 omvatte het Koninkrijk krachtens artikel 1 van de Grondwet van 1953 het grondgebied van Nederland, Indonesië,¹³ Suriname en de Nederlandse Antillen. Laatstgenoemd artikel complementeerde het Statuut door middel van artikel 3 lid 1 sub a jo. artikel 5 lid 1 en artikel 56 Statuut. Blijkens de artikelsgewijze toelichting op het Statuut geeft artikel 42 lid 1 de regeling aan, waar ‘de fundamentele regels omtrent de Staatsinrichting der landen zijn te vinden. Voor Nederland is dit de Grondwet, voor [...] de Nederlandse Antillen de Landsregeling.’¹⁴ Artikel 44 lid 1 Statuut

Ondertekening van het Statuut van het Koninkrijk door koningin Juliana in de Ridderzaal te Den Haag in 1954. Bron: Nationaal Archief

geeft een lijst van onderwerpen die voor de Nederlandse Antillen dusdanig belangrijk zijn bevonden, dat ze in de ‘Landsregeling’ (Staatsregeling)^{15 16} zelf geregeld moesten worden. Op de lijst in kwestie komen – zie sub a – ook de ‘fundamentele menselijke rechten en vrijheden’ voor. Zoals al eerder aangegeven, is het fundamentele karakter van het recht op (vrijheid van) onderwijs al vóór de totstandkoming van het Statuut door het Koninkrijk erkend. Krachtens artikel 42 lid 1 jo. artikel 44 lid 1 sub a Statuut moest het onderhavige recht dus nadrukkelijk in de Grondwet en de Staatsregeling worden verankerd. Hieraan is voldaan in artikel 208¹⁷ en artikel 140 van de Grondwet respectievelijk Staatsregeling. Omdat Nederland en de Nederlandse Antillen zelfstandig hun eigen aangelegenheden behartigden¹⁸ en de realisatie van fundamentele mensenrechten ex artikel 43 lid 1 Statuut tot de landsaangelegenheden wordt gerekend, lag het aan elk van de landen binnen het Koninkrijk zelfstandig uitvoering te geven aan hun respectieve nationaal-constitutionele onderwijsbepalingen; althans, zo is op het eerste gezicht uit het Statuut op te maken.

Aan artikel 41 lid 1 Statuut werd, ingeval van de Nederlandse Antillen, in artikel 18 lid 1 sub a Staatsregeling gevolg gegeven, waar bepaald wordt dat de Gouverneur, na verkregen goedkeuring van de Staten, landsverordeningen tot regeling van onderwerpen, de eigen aangelegenheden van de Nederlandse Antillen betreffende, vaststelt. In de Grondwet ontbreekt zo’n bepaling. Waar de grondwetgever werkwoordsvormen van ‘regelen’ of de zelfstandige naamwoorden ‘regels’ en ‘regeling’ gebruikt, of zich van de uitdrukking ‘bij of krachtens de wet’ bedient, staat hij delegatie van regelgeving toe. Niet per se hoeft de formele wetgever van Nederland dan uitvoering aan de betreffende grondwetsartikelen te geven; nadere regeling kan ook

door een lagere regelgever geschieden. Artikel 23 van de huidige Grondwet, het artikel waarin het recht op onderwijs tegenwoordig is neergelegd, is zo'n artikel.¹⁹

In verband met het bovenstaande wordt gewezen op de hoofdregel m.b.t. de werkingssfeer van verdragen. Volgens een in het Weens Verdragenverdrag (WVV) gecodificeerde regel van volkenrechtelijk gewoonterecht heeft het in verdragen neergelegde recht in beginsel voor alle delen van het grondgebied van de respectieve Verdragspartijen te gelden. Ingevolge artikel 29 WVV geldt namelijk dat '[t]enzij een andere bedoeling uit het verdrag blijkt of op een andere wijze is komen vast te staan, bindt een verdrag elke partij ten opzichte van haar gehele grondgebied.' Alleen al het opnemen van territoriale bedingen in het EVRM en het P1 EVRM zegt al voldoende de over bedoeling van de Verdragspartijen. Overduidelijk is het de intentie van de Staten die aan de voorbereiding en het aannemen van de tekst van voornoemde interstatelijke overeenkomsten hebben deelgenomen,²⁰ dat die overeenkomsten primair slechts in het metropolitaanse deel van het grondgebied van de Verdragsstaten hebben te gelden. Het staat buiten kijf dat de initiatief nemende Staten ervoor hebben gekozen, zowel het EVRM, als het P1 EVRM onder de uitzonderingsregel te laten vallen. Het recht op onderwijs(vrijheid) mocht aldus, conform artikel 43 lid 1 Statuut, per land binnen het Koninkrijk gerealiseerd worden.

Door artikel 2 P1 EVRM met behulp van artikel 4 alinea 1 P1 EVRM op de Nederlandse Antillen van toepassing te verklaren, zonder:

- hierbij aan te geven 'in welke mate [het] zich verbindt de bepalingen van [artikel 2 van] dit Protocol eveneens te doen gelden voor [de Nederlandse Antillen]; en
- bij de ratificatie van dit protocol gebruik te maken van de in artikel 57 EVRM geboden gelegenheid om een voorbehoud te maken voor voortschrijdende werking van specifieke bepalingen van de eigen nationale onderwijsartikelen,

is het Koninkrijk ingevolge artikel 14 jo. artikel 56 lid 1 EVRM echter verplicht, het genot van het recht op (vrijheid) van onderwijs, zowel in Nederland, als de Nederlandse Antillen te verzekeren 'zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals ... taal, godsdienst, ... nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid.' Wel moet het Koninkrijk bij de waarborging van het genot van dat recht, wat de Nederlandse Antillen betreft, bovendien

'plaatselijke behoeften' in acht nemen krachtens artikel 56 lid 3 EVRM.

Het recht op onderwijs in de CDE

Het eerstvolgende verdrag, waarin het recht op onderwijs(vrijheid) als fundamenteel mensenrecht erkend wordt en dat door het Koninkrijk bekrachtigd is, is het Verdrag nopens de bestrijding van discriminatie in het onderwijs, oftewel in het Engels: *Convention against Discrimination in Education (CDE)*. Het op 15 december 1960 gesloten verdrag is op 25 maart 1966 door het Koninkrijk geratificeerd en op 25 juni 1966 voor Nederland, en de Nederlandse Antillen in werking getreden.²¹ Zoals de rede van Koningin Wilhelmina verwijst naar het Atlantic Charter en het over afwezigheid van 'verschil van behandeling op grond van ras of landaard' heeft, zo verwijst de preambule van de CDE²² naar het UVRM en spitst de CDE zich toe op uitbanning van discriminatie in het onderwijs. Het volgende in de preambule illustreert dit goed: 'te bevorderen dat ten aanzien van het onderwijs een ieder gelijke kansen en een gelijke behandeling krijgt.'²³ Het voorgaande als doel hebbende, luidt artikel 1 lid 1 CDE:

In dit Verdrag omvat de uitdrukking „discriminatie” ieder onderscheid dat, en iedere uitsluiting, beperking of voorkeur die, op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, economische omstandigheden of geboorte, ten doel of ten gevolge hebben dat de gelijkheid van behandeling ten aanzien van het onderwijs teniet wordt gedaan of wordt aangetast, en in het bijzonder ten doel of ten gevolge hebben dat:

- a. personen of groepen personen de toegang tot het onderwijs, van welke soort of welk niveau ook, wordt ontnegd;*
- b. personen of groepen personen met onderwijs van lager gehalte genoegen moeten nemen;*
- c. met inachtneming van de bepalingen van artikel 2 van dit Verdrag, voor personen of groepen personen afzonderlijke onderwijssystemen of -instellingen worden opgericht of in stand gehouden; of dat*
- d. personen of groepen personen voorwaarden worden opgelegd die onverenigbaar zijn met de menselijke waardigheid.*

National origin

In voorgaand artikel is het onderscheid in *national origin* van belang. Onder auspiciën van de VN tot stand

gekomen mensenrechtenverdragen en niet-bindende resoluties verbieden steevast het op grond van *national origin* maken van onderscheid; zie bijvoorbeeld:

- artikel 2 lid 1 UVRM
- artikel 2 lid 1 en artikelen 24 en 26 IVBPR
- artikel 2 lid 2 IVESCR.
- artikel 1 lid 1 van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD)
- artikel 2 lid 1 van Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC)
- artikel 1 lid 1 en artikel 7 van Internationaal Verdrag inzake de bescherming van arbeidsmigranten (ICRMW).

Het ICRMW verbiedt in dezelfde bepalingen ook onderscheid op grond van *nationality*, zodat het voor een ieder onmiddellijk duidelijk moet zijn dat de VN de term *national origin* een andere betekenis toekent dan aan het begrip *nationality*. Aangezien de CRC het in artikel 21 sub b en in artikel 29 sub c tevens over *country of origin* heeft en in artikel 29 sub d rept over *national groups*, is het evident dat deze begrippen geen synoniemen van elkaar zijn. Noemenswaardig in deze context is tevens dat het preambule van de CDE – zoals eerder gezien – naar de UVRM verwijst, waarvan het artikel 2 het gelijkheidsbeginsel bevat. Hierna een volledige weergave ervan:

Eenieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Verder zal geen onderscheid worden gemaakt naar de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk, trust-, of niet-zelfbesturend gebied betreft, dan wel of er een andere beperking van de soevereiniteit bestaat.

Uit het feit dat de term *national origin* ('nationale afkomst') alleen in artikel 2 lid 1 UVRM wordt gebruikt, en pas lid 2 het heeft over 'de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk gebied betreft' dient te worden opgemaakt, dat lid 1 slaat op Staten die in volkenrechtelijke zin een homogene politieke status bezitten of anders op het metropolitaanse

deel van volkenrechtelijk, politiek-heterogene Staten. In dat geval mag het niet uitmaken in welk deel (van het metropolitaanse deel) van zo'n Staat men vast verblijft. Artikel 2 lid 2 UVRM voegt daaraan toe ('verder') dat het verbod van onderscheid eveneens t.a.v. de delen van volkenrechtelijk politiek-heterogene Staten geldt, die slechts beperkte soevereiniteit genieten. Het mag duidelijk zijn dat de Nederlandse Antillen bij de inwerkingtreding (15 juni 1966) van het CDE in het Koninkrijk daartoe behoorde.

Dat in VN-verdragen met *national origin* nadrukkelijk niet nationaliteit in staatsrechtelijke zin bedoeld wordt, laat ook artikel 1 CERD zien. Artikel 1 lid 1 CERD bevat een lijst van ongeoorloofde gronden van onderscheid, te weten: 'ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming'. Aangezien het tweede lid van hetzelfde verdragsartikel bepaalt dat '[d]it Verdrag is niet van toepassing op vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur die door een Staat die partij is bij dit Verdrag in acht worden genomen tussen onderdanen en niet-onderdanen', en aangezien staatsburgers altijd de nationaliteit van de Staat bezitten waarin ze domicilie houden, kan het niet anders dan dat, waar in lid 1 het begrip *national origin* wordt gebruikt, dit niet op de nationaliteit van een persoon kan slaan; derhalve geen equivalent van 'nationality', noch van 'citizenship' is.²⁴

De term *national origin* in de CDE ziet dan ook o.a. op de regio binnen een Staat, waar men officieel woonachtig is,²⁵ in casu de Nederlandse Antillen. Zoals gezien, verbindt een verdrag ingevolge artikel 29 WvV elke verdragspartij immers, in principe, t.o.v. haar hele grondgebied. Artikel 9 CDE bepaalt bovendien dat Partijen, en dus ook het Koninkrijk, geen enkel voorbehoud kunnen maken; ook, en vooral geen territoriaal voorbehoud strekkende tot separate gelding ervan, welke ten doel of gevolge kan hebben dat de gelijkheid in behandeling t.a.v. het onderwijs teniet gedaan of aangetast wordt. Zo volgt uit artikel 15 CDE, in samenhang gelezen met eerder geciteerde aanhef van artikel 1 lid 1 CDE. Artikel 15 CDE bepaalt immers dat '[d]e staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen dat dit Verdrag niet alleen van toepassing is op hun moederland doch ook op alle niet-zelfbesturende, trusts-, koloniale en andere gebieden voor wier internationale betrekkingen zij verantwoordelijk zijn'. Artikel 15 CDE komt dus qua strekking overeen met artikel 2 lid 2 UVRM. Het geeft als het ware bindingskracht aan het niet-verbindende artikel 2 lid 2 UVRM. Onder *metropolitan territory*²⁶ worden verstaan – zo leert een *a contrario* lezing van

artikel 73 aanhef Handvest van de Verenigde Naties: ‘gebieden waarvan de bevolking ... volledig zelfbestuur heeft verworven’, in casu het land Nederland.

Teneinde discriminatie in de zin van de CDE te elimineren of te voorkomen, heeft Verdragsstaat Koninkrijk der Nederlanden zich ingevolge artikel 3 sub a CDE onder meer verbonden ‘Alle wettelijke bepalingen en administratieve voorschriften in te trekken ... die discriminatie in het onderwijs met zich brengen’. Het kan heus zijn dat de landelijke verwezenlijking van fundamentele mensenrechten, waaronder dus ook het recht op onderwijs(vrijheid), die de statutaire wetgever in artikel 43 lid 1 Statuut voorschrijft, geen discriminatie op het terrein van dit soort rechten ten doel heeft. Dat voornoemd voorschrift discriminatie ten gevolge heeft, althans in de hand werkt is echter wel zeker en ook dit is ingevolge artikel 3 jo. artikel 1 lid 1 CDE verboden.

“De gevolgen zijn bijvoorbeeld te zien in de ‘Staat van het Onderwijs’ waaruit blijkt dat nieuwkomers in Nederland uit de Nederlandse Antillen minder vaak hetzelfde niveau onderwijs volgen als autochtonen.”

Tussenconclusie

De koninkrijksregering heeft op 30 juni 1964 de intentie in te stemmen dat het Koninkrijk geen bezwaar heeft door het CDE gebonden te worden, conform artikel 24 lid 1 Statuut, aan de Nederlands-Antilliaanse Staten medegedeeld. Het Koninkrijk had minstens in de periode tussen 30 juni 1964 en 25 juni 1966 (inwerkingtreding), gedurende twee jaar dus, tijd om artikel 3 lid 1 met een onderdeel uit te breiden en 43 lid 1 zodanig aan te passen, dat daaruit duidelijk tot uitdrukking zou komen dat verwezenlijking van het recht op vrijheid van onderwijs niet tot een landsaangelegenheid hoorde te worden gerekend. Een daartoe strekkende wijziging is echter niet in het Statuut aangebracht, met als gevolg dat de verschillen in het gehalte en aantal vormen van onderwijs dat in de landen van het Koninkrijk wordt gegeven enorm uiteen zijn gelopen; met alle economische, sociale en culturele gevolgen van dien! De gevolgen zijn bijvoorbeeld te zien in de ‘Staat van het Onderwijs’²⁷ waar het gegeven naar voren komt dat nieuwkomers in Nederland (studenten die niet in Nederland zijn geboren, korter dan vier jaar in Nederland zijn en waarvan

beide ouders ook niet in Nederland zijn geboren) uit de Nederlandse Antillen minder vaak hetzelfde niveau onderwijs volgen als autochtonen.

Huidige praktijk

Met de aanvang van de ‘status aparte’ van Aruba in 1986 en de gelijke autonome status van Curaçao en Sint Maarten als gevolg van de ontmanteling van de Nederlandse Antillen op 10 oktober 2010 (‘10-10-10’) zijn sociale, inclusief het verwezenlijken van het recht op onderwijs, verworven tot landsaangelegenheden van de huidige Caribische landen van het Koninkrijk.²⁸ Zo arriveren we bij de huidige praktijk; de landen Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten verwezenlijken ex artikel 43 lid 1 jo. 41 lid 1 Statuut afzonderlijk de fundamentele mensenrechten en daaruit voortvloeiende sociale overheidstaken, waaronder het onderwijs. Het Koninkrijk is volgens artikel 43 lid 2 Statuut nog altijd ‘gedegradeerd’ tot het waarborgen van deze taken; dus ook het recht op onderwijs. Het voorgaande kunnen we beter begrijpen als we de verwezenlijking van het recht op onderwijs in het licht van het EVRM, en het P1 EVRM en in lijn met het Statuut lezen. Dat de legaliteit van bovenstaande interpretatie twijfelachtig is, is hopelijk duidelijk geworden.

Verantwoordelijkheden van de Gouverneur?

De Gouverneur draagt krachtens artikel 16 van het Reglement voor de Gouverneur van de Nederlandse Antillen zorg voor de uitvoering van de in de Nederlandse Antillen geldende verdragen, tenzij deze uitdrukkelijk aan een landsorgaan is opgedragen ex artikel 14 lid 1 Statuut;²⁹ ingevolge artikel 20 Statuut is hij ook belast met toezicht op de naleving van de verdragen. Over het voorgaande doet hij de nodige voordrachten aan de regering van het Koninkrijk. Onder meer in geval van de CDE mocht het niet baten. Het moge duidelijk zijn dat in de Nederlandse Antillen gouverneur na gouverneur heeft liggen slapen...

Fiscale integratie

Bevoegdheid

Als wordt aangenomen dat het onderwijs uit hoofde van de CDE inderdaad een koninkrijksaangelegenheid is, stuit men op het moment dat men dit in de praktijk wil brengen op de twee (politieke) hindernissen: ‘bevoegdheid’ en financiën. Wat bevoegdheid betreft; de oeroude stelregel

‘geen verantwoordelijkheid zonder bevoegdheid’, nauw verwant aan ‘wie betaalt, bepaalt’ komt om de hoek kijken. Als het Koninkrijk namelijk verantwoordelijk is voor het onderwijs in alle landen ervan, dan zou hij toch ook bevoegd zijn als het om de inhoud en uitvoering gaat? De vorige vraag zou inderdaad positief beantwoord moeten worden, ware het niet dat Resolutie 1541 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN, die onder meer vrije associatie – de grondslag van het Statuut³⁰ – regelt, zich hiertegen verzet. Principe VII sub a van Resolutie 1541 stelt: ‘Free association [...] should be one which respects the individuality and the cultural characteristics of the territory and its peoples’. In het IVESCR worden alle rechten die in artikelen 13 t/m 15 van dit verdrag regeling vinden, gerekend tot de fundamentele culturele mensenrechten. Aangezien het recht op onderwijs in artikelen 13 en 14 ICESCR wordt vermeld en uitgewerkt, betreft het zo’n fundamenteel cultureel mensenrecht. Resolutie 1541 heeft als *ius cogens* een beschermende taak m.b.t. de bevoegdheid van de *non-self-governing-territories* ten aanzien van hun eigen cultuur, derhalve hun onderwijs. Het voorgaande betekent dat ter zake het recht op onderwijs, de regel ‘geen verantwoordelijkheid zonder bevoegdheid’, niet opgaat.

“Het voorgaande betekent dat ter zake het recht op onderwijs, de regel ‘geen verantwoordelijkheid zonder bevoegdheid’, niet opgaat.”

Financiën

Het tweede probleem dat we met de correcte toepassing van de CDE zullen tegenkomen, is de financiering. Het Koninkrijk financiert namelijk de koninkrijksaangelegenheden uit de, nagenoeg met de Nederlandse schatkist overeenkomende, koninkrijkskas. Aangezien de regel ‘wie betaalt, bepaalt’ steeds strenger wordt toegepast door de Koninkrijksministerraad – culminerend in de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten, de Wet Financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de Landsverordening Aruba financieel toezicht³¹ – lijkt het niet aannemelijk dat de Caribische landen, noch Nederland politieke wil voor het gelijkstellen van de praktijk met de *de jure* status van het onderwijs zullen opbrengen.

Met het bovenstaande in het achterhoofd wordt de volgende ‘oplossing’ gepostuleerd: het introduceren van koninkrijksbelastingen (belastingen geheven in

heel het Koninkrijk), en hiermee een gedeeltelijke fiscale integratie van de landen binnen het Koninkrijk. Grofweg kan het in dezen gaan om twee mogelijkheden. Ten eerste, invoering van een algehele nieuw belasting ter bekostiging van de onderwijstaken. Dit is mogelijk door allereerst het onderwijs op te nemen in artikel 3 lid 1 Statuut; via artikel 4 en 5 Statuut gaan artikel 104 en 105 Grondwet (belastingen) voorzien in voldoening van de kosten in heel het Koninkrijk. In de huidige situatie vervult de Nederlandse schatkist de rol van koninkrijkskas, wat af te leiden valt uit artikel 29 Statuut omtrent het garanderen van geldleningen door het Koninkrijk. Voornoemde wijzigingen in het Statuut brengen noodzakelijkerwijs de introductie van een daadwerkelijke ‘koninkrijksrekenkamer’ met zich mee. Dit is te verwezenlijken door na artikel 53 Statuut een nieuw artikel in te voegen dat bijvoorbeeld *mutatis mutandis* luidt als artikel 143 Staatsregeling.

Ten tweede kan er verder gebouwd worden op het huidige stelsel van koninkrijksfinanciën verankerd in artikel 35 Statuut. Het stelsel van artikel 35 Statuut stelt in lid 1: ‘Aruba, Curaçao en Sint Maarten dragen in overeenstemming met hun draagkracht bij in de kosten, [...] verbonden aan de verzorging van verdere aangelegenheden van het Koninkrijk.’ Gezien de complexiteit van de eerste optie vergeleken met de te verwezenlijken doel, lijkt de tweede optie mijn inziens de voorkeur te genieten. Het is echter redelijk dat Nederland met de Caribische landen, bijvoorbeeld in een onderlinge regeling op grond van artikel 38 Statuut, afspraken zou willen treffen omtrent verdere uitwerking van de bijdrage van de Caribische landen.

Conclusie

Het ‘promoveren’ van de verwezenlijking van het recht op onderwijs zal een zeer substantiële besparing opleveren op de begrotingen van de Caribische landen. Zulks een besparing kan ten goede komen aan de overgebleven taken van de landelijke overheden. Zowel in feite als in rechte garandeert deze strategie middels VN-resolutie 1541 dat het onderwijs bekostigd kan worden vanuit het Koninkrijk zonder dat dat inleveren van de (financiële) autonomie van de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten impliceert.

In het achterhoofd moet worden gehouden dat deze laatste editie van dit drieluik vooruitloopt op politieke zaken van zeer groot gewicht. Tevens is maar (zeer) kort ingegaan op de fiscale elementen verbonden aan

het voorstel. Desondanks komt het mij voor dat het overhevelen van aangelegenheden naar het Koninkrijk, in het bijzonder het onderwijs, maar ook in het algemeen aangelegenheden ontleent aan de ICESCR, de beste wijze is van het voorkomen van financiële malaise in de Caribische delen van het Koninkrijk. Er wordt immers ademruimte gecreëerd voor de Caribische landen, terwijl er niet per se aan autonomie ingeleverd wordt. De harde toepassing van de regel ‘wie betaalt, bepaalt’ zal, als er daadwerkelijk bijgedragen wordt door de Caribische koninkrijksdelen, ook gerelativeerd worden. Daadwerkelijke financiële autonomie op de wijze zoals dit laatste deel van deze drieluik heeft geschetst is gezien het politieke klimaat en huidige interpretatie van de CDE en andere VN-Verdragen aan beide kanten van de oceaan onwaarschijnlijk. Desalniettemin is dit een interessante mogelijkheid die veel stof voor nadenken opwekt. ●

1. Met dank aan mijn ouders mw. drs. M. G. Pestana Gomes en mr. ir. C. R. Martinus wordt dit drieluik afgesloten.
2. Wet van 9 augustus 1862 (Stb. 1862, 165; i.w.tr. 1 november 1863).
3. Art. 8 Algemeene Bepalingen der Wetgeving van Curaçao (Pb. 1868, 16; i.w.tr. 1 mei 1869) jo. art. 7 Grondwet van 1848; Zie ook Wet van 12 december 1892 (Stb. 1892, 268) op het Nederlandschap en het ingezetenschap, de voorloper van de Rijkswet op het Nederlandschap (Stb. 1984, 628).
4. Tot de onafhankelijkheid op 25 november 1975; zie artikel 62 lid 1 Statuut zoals gewijzigd in 1975; Stb. 1975, 617; Pb. 1975, 233.
5. W.H. van Helsdingen, *Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden*, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf 1957, p. 5-6.
6. Zie art. 5 lid 2 Statuut.
7. G.J. Oostindie & I. Klinkers, *Knellende Koninkrijksbanden. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid in de Caraïben 1940-2000. Deel 1, 1940-1954*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2012, p. 155-156.
8. Stb. 1948, I 365; Trb. 1951, 89; ‘Nederland doet afstand van Amerikaanse economische hulp’, *Amigoe di Curaçao* 28 januari 1953, p. 1.
9. Trb. 1952, 80.
10. Trb. 1954, 151; Stb. 1954, 335.
11. Trb. 1956, 5.
12. Oorspronkelijk ‘artikel 63’.
13. Met de op 27 december 1949 te Amsterdam plaatsgevonden soevereiniteitsoverdracht door het Koninkrijk der Nederlanden aan Republiek Indonesië, is laatstgenoemd gebied officieel een soeverein, onafhankelijke land geworden. De Grondwet van 1953 bevat dus een kardinale blunder!
14. Officiële toelichting op artikel 42, eerste volzin, eerste alinea; zie van Helsdingen 1957, p. 479.
15. Volgens art. 42 lid 1 van de oorspronkelijke versie van het Statuut konden de landen Suriname en de Nederlandse Antillen ervoor kiezen om de in 1954 geldende benaming van de regeling, waarin de regels van hun respectieve nationale constitutie waren verankerd, te weten de Landsregeling van Suriname, onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen, te vervangen met ‘Staatsregeling van Suriname’ en ‘Staatsregeling van de Nederlandse Antillen’. Beide landen hebben, mijn inziens helaas, voor laatstgenoemde, meer ambitieuze, maar

suggestieve benaming gekozen.

16. Wees erop bedacht dat de Staatsregeling op 10 november 2010 is komen te vervallen.
17. Nu artikel 23 Grondwet.
18. Art. 41 lid 1 Statuut.
19. A.K. Koekkoek (red.), *De Grondwet. Een systematisch en artikelsgewijs commentaar*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 23.
20. Art. 2 lid 1 sub e WVV.
21. Trb. 1966, 205.
22. Tweede en derde alinea intitulé CDE.
23. Vijfde alinea intitulé CDE.
24. N. Lerner, *The U.N. Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Noordhoff 1980, p. 27-30.
25. P. Thornberry, *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, Oxford: Oxford University Press 2016, p. 101 e.v.
26. Zie met name art. 74 VN-Handvest voor deze term.
27. Inspectie van het Onderwijs, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *De Staat van het Onderwijs 2019*, p. 149.
28. Bijvoorbeeld Hoofdstuk 2 en 6 Staatsregeling Curaçao (AB. 2010, 86).
29. Relevante bepaling artikel 14 lid 1 Statuut: behoudens de internationale regelingen.
30. Zie preambule Statuut (Stb. 1954, 503).
31. Zie het tweede deel van dit drieluik ‘Financiële autonomie binnen het Koninkrijk? (II) Naar een nieuw paradigma’, *NOVUM* (41) 2020, afl. 2, p. 16-21.

Questionnaire met Jannemieke Ouwerkerk

Jannemieke Ouwerkerk is hoogleraar Europees strafrecht aan de Universiteit Leiden. Zij studeerde rechtsgeleerdheid in Utrecht en promoveerde in 2011 in Tilburg. In haar onderzoek ligt de focus op het EU-strafrecht en de invloed daarvan op het Nederlands straf(proces)recht – met name de harmonisatie van strafrecht in de EU en de grensoverschrijdende samenwerking tussen de lidstaten.

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

Betrek ik die vraag op mijn werk, dan zou ik doortastendheid noemen als mijn belangrijkste karaktertrek. Ik weet goed wat ik wil en waarom. Vervolgens handel ik ernaar en laat ik me er niet gemakkelijk van afleiden.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Aardigheid, vriendelijkheid.

Wat is de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Oog hebben voor de mens, de justitiabele.

“Ik weet goed wat ik wil en waarom. Vervolgens handel ik ernaar en laat ik me er niet gemakkelijk van afleiden.”

Wat is de grootste valkuil voor een jurist?

Het positieve recht als eindpunt beschouwen.

Wat doet u het liefst in uw vrije tijd?

Tijd doorbrengen met mijn geliefde.

Wie is uw favoriete schrijver?

Het is voor mij onmogelijk één favoriete schrijver te noemen. Een top 3 is wel te doen: Jonathan Franzen, Hans Münstermann en Ferdinand von Schirach.

Voor welk levend persoon heeft u groot respect? Misschien wel een groot voorbeeld voor u?

Er zijn talloze mensen die ik bewonder en om een diversiteit aan redenen. Op dit moment voel ik bijzonder veel respect voor die Poolse en Hongaarse rechters die ogenschijnlijk tegen de klippen op en onder dreiging van repercussies pal blijven staan voor de essentie van hun beroepsgroep én een van de pijlers van de democratische rechtsstaat: onafhankelijke rechtspraak.

Wie uit de geschiedenis zou u wel (even) willen zijn?

Geen idee.

Wat is uw favoriete wet?

Op dit moment het Handvest van de Grondrechten van de EU. De invloed van dit instrument zal in de komende decennia almaar groeien.

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Artikel 22b van het Wetboek van Strafrecht, het zgn. taakstrafverbod.

Aan welke eigenschap heeft u een hekel?

Een ander niks gunnen.

“Als ik het zelf goed zie was ik een plichtsgetrouwe student die meer en maar geïnteresseerd raakte in de ideologische en politieke kant van het strafrecht en in bredere maatschappelijke en politieke ontwikkelingen.”

Hoe was u zelf als student en bent u sindsdien erg veranderd?

Dat moet je eigenlijk aan anderen vragen, maar als ik het zelf goed zie was ik een plichtsgetrouwe student die meer en maar geïnteresseerd raakte in de ideologische en politieke kant van het strafrecht en in bredere maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Die interesses heb ik behouden. Volgens mij is dat terug te zien in de thematiek van mijn eigen onderzoek, maar ook in mijn betrokkenheid bij denktanks en adviescommissies, zoals stichting Mens en Strafrecht en de Commissie Meijers.

Wat is uw favoriete arrest?

Eén van mijn favoriete arresten is het Melloni-arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie (C-399/11). In dit arrest worden grenzen gesteld aan verdergaande grondrechtenbescherming op nationaal niveau, in casu bij de beoordeling van een Europees aanhoudingsbevel. Het Hof van Justitie oordeelde dat méér grondrechtenbescherming op nationaal niveau niet is toegestaan als daardoor effectiviteit en eenheid van Unierecht in het gedrang komen. De uitspraak toont een van de meest prangende uitdagingen die de meerlagige rechtsorde met zich brengt. Dankzij het eenvoudige onderliggende feitencomplex laat de uitspraak zich bovendien goed uitleggen in onderwijs.

Naar welke muziek luistert u het liefst?

Dat is moeilijk te zeggen. Ik houd van uiteenlopende muziekgenres en luister ook graag naar muziek in verschillende talen. Op dit moment luister ik graag naar muziek van Sia, Tourist leMC en Coeur de Pirate, maar in de paastijd genoot ik net zo van de Mattheus Passion van Bach.

“Het Melloni-arrest toont een van de meest prangende uitdagingen die de meerlagige rechtsorde met zich brengt.”

Welk talent zou u nou echt graag willen hebben? Waar zou u graag nog goed in willen zijn/worden?

Ik houd erg van poëzie en literatuur en zou het fantastisch vinden als

ik zelf goed kon dichten of romans schrijven.

Wat is uw motto?

Werken en feesten vormt schoone geesten (geleend van: Johanna Westerdijk, voormalig hoogleraar plantenziektenkunde aan de UU en de eerste vrouwelijke hoogleraar in Nederland).●

Door Francine Fetter.

Ben jij onze nieuwe redacteur?

NOVUM magazine heeft weer plek voor studenten om onze redactie te komen versterken. Schrijf jij graag en vlot, ben je initiatiefrijk, en heb jij oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kan je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo schrijf je de ene maand een annotatie, interview je de volgende keer een professor of advocaat, en lever je daarna een opinie over een juridische actualiteit. Heb je zelf een idee voor een nieuwe rubriek? Dan gaan we daar graag met jou mee aan de slag!

Zou je graag eenmalig een artikel willen laten publiceren, of wil je reageren op een van de stukken? Ook wanneer je geen vast redactielid bent kan je een artikel inzenden.

Geïnteresseerd of verdere vragen omtrent het redacteurschap?
Neem dan contact met ons op via
novum@law.leidenuniv.nl

Voor sollicitaties voor de redactie ontvangen wij graag je CV en een korte motivatie, waarin je aangeeft wat voor stukken je graag zou willen schrijven (max. 1 A4).

NOVUMmagazine

NOVUMmagazine

NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad **Trias** (1968) en het blad **Request** (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl, tegenwoordig **Juridische Faculteitsvereniging Grotius**.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

Hoofdredacteur

Jurian Bos

Eindredacteur

Joris van de Riet

Redacteuren

Martijn Berk

Nick du Bois

Sebastian Cornielje

Rudolf Willem van Dam

Francine Fetter

Mahatma M. Martinus

Anne Sophie Pijnacker

Femke de Wijs

Raad van advies

Prof. mr. dr. A.G. Castermans

Prof. mr. dr. P.M. Schuyt

Mw. drs. A.F.M. van der Helm

Dion Latten, assessor FdR

Ayman Kariman, praeses JFV Grotius

Oplage: 750 exemplaren

Drukker: BladNL

ISSN: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: novum@law.leidenuniv.nl

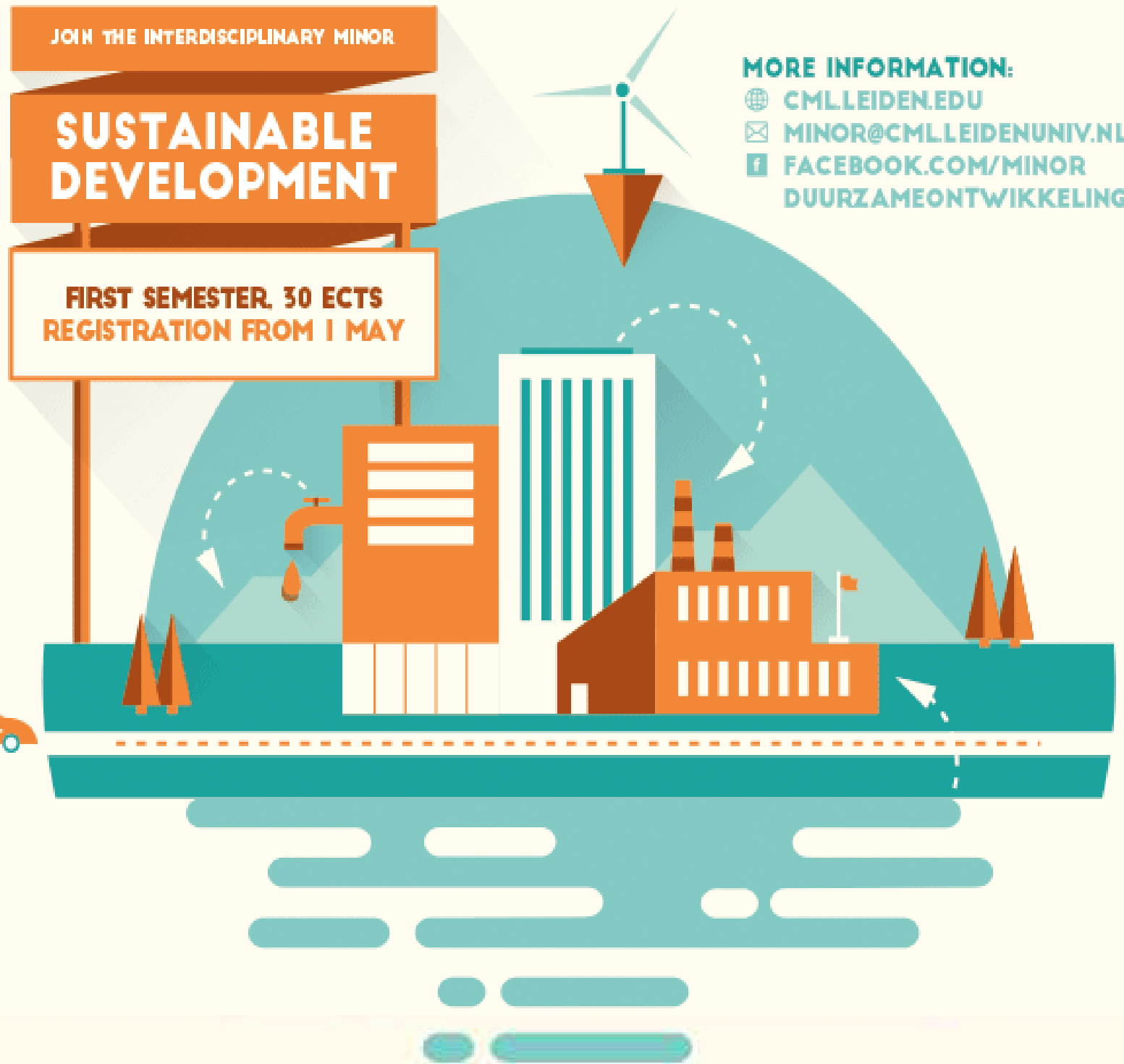
JOIN THE INTERDISCIPLINARY MINOR

SUSTAINABLE DEVELOPMENT

FIRST SEMESTER, 30 ECTS
REGISTRATION FROM 1 MAY

MORE INFORMATION:

🌐 CMLLEIDEN.EDU
✉ MINOR@CMLLEIDENUNIV.NL
f FACEBOOK.COM/MINORDUURZAMEONTWIKKELING

Universiteit
Leiden

Discover the world at Leiden University